

STRUČNI RAD

EUROPEIZACIJA HRVATSKOG ODŠTETNOG PRAVA

Milan-Mišo Šegan, struč. spec. oec.

SAŽETAK: Iz građanskog prava proizašle su mnoge druge grane prava, pritom se u ovom radu ističe odštetno pravo. Odštetno pravo je grana prava koja se bavi štetom i odnosima koje ona donosi, te je pritom važno znati koji su subjekti, objekti štete, važno je razumijeti uzročnu vezu štete i poznavati razne vrste odgovornosti za štetu. Odštetno pravo prošlo je kroz proces europeizacije i harmonizacije prilikom ulaska u Europsku uniju. Harmonizacija je usklađivanje prava koje je pridonijelo razvoju ove grane prava u Hrvatskoj te omogućilo usklađivanje s europskom pravnom stečevinom. Stoga je relevantno znati koje su odrednice harmonizacije i kako se njome usklađuju nacionalne pravne norme s nadnacionalnim pravnim normama.

Ključne riječi: odštetno pravo, međunarodno privatno pravo, harmonizacija, razvojni procesi, europsko pravo, europeizacija

JEL: K13, K30, K33

1. UVOD

U ovom ćemo se radu baviti temom odštetnog prava u Hrvatskoj i kako se taj pojam europeizirao kroz vrijeme. Kako bismo razumijeli pojam odštetnog prava, moramo znati što je građansko pravo i kako je ta grana prava definirana. Iz građanskog prava, kako ćemo kroz rad objasniti, proizilazi odštetno pravo, u čijoj suštini se nalazi pojam štete. Nadalje, odgovornost za štetu u suvremenoj pravnoj teoriji određuje se kao obvezni odnos u kojem je jedna strana dužna popraviti štetu drugoj strani, dok je druga strana ovlaštena zahtijevati popravak napravljene štete. Kod štete se u pravilu misli na odgovornost za štetu i na načine popravljivanja iste, a odgovornost za počinjenu štetu može biti razna, što će se u radu i detaljnije pojasniti. Objasniti će se bitne odrednice, subjekti i objekti odnosa odštetnog prava. Ono što je važno za svaku granu prava, jest da je usklađena sa Europskom unijom pošto je Hrvatska punopravna članica Unije. Taj proces, proces usklađivanja, nazivamo harmonizacijom prava.

Kako bismo razumijeli harmonizaciju kao pojam i proces koji se odvijao u Hrvatskoj tijekom pristupanja, ali i kao proces koji se još uvijek postepeno odvija, potrebno je razraditi temu odredbi koje postoje u europskom privatnom pravu, te kako one utječu na me-

đunarodno privatno pravo, odnosno na odštetno pravo kao dio tog prava. Kroz rad će se objasniti bitne odredbe europskog privatnog prava, koje je Hrvatska procesom pristupanja Uniji morala harmonizirati s nacionalnim pravom. Europsko pravo kao pojam široko je i obuhvaća razna druga prava, a izvire iz raznih pravnih vrela koja će biti objašnjena kroz rad. Osim toga, važno je znati što je harmonizacija i koje su njene bitne odrednice. Svrha rada prije svega je objasniti proces harmonizacije koji je Hrvatska prošla kroz pristupanje Uniji. Harmonizacija je dakle, proces usklađivanja pravnih sustava jedne države s pravom druge države, u ovom slučaju hrvatskog s europskim pravnim sustavom. Iz harmonizacije proizlaze razni drugi procesi koji su temelj integracije prava iz jednog sustava u drugi. Hrvatska je kroz ovaj proces morala preuzeti razne uredbe, smjernice, odredbe i razne druge propise, kako bi svoj sustav odštetnog prava uskladila s europskim načelima i propisima.

Za izradu rada korištena je relevantna stručna literatura poput knjiga, udžbenika, znanstvenih i stručnih članaka, razni Internet izvori i slično koji se odnose na zadanu temu. Nakon uvodnog dijela, u daljnjim će poglavljima biti objašnjen sustav odštetnog prava u Hrvatskoj te mjerodavne odredbe europskog privatnog prava. Nadalje, u radu će biti opisana harmonizacija hrvatskog i europskog odštetnog prava kao i razvojni procesi u tom procesu. Zaključkom se se sumirati ključne činjenice i značajke, te će se dati kritički osvrt na obrađenu temu.

2. SUSTAV ODŠTETNOG PRAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

2.1. Pojam građanskog prava

Kako bismo razumijeli pojam odštetnog prava, potrebno je najprije objasniti pojam građanskog prava. Građansko je pravo određena pravna disciplina, koja potječe iz rimskog doba i prijevod je latinskog izraza *ius civile*. Građansko pravo spada u pravnu tradiciju Europe, te Hrvatska kao dio Europe i europske zajednice, prilagođava svoj pravni sustav europskim pravnim standardima. Građansko pravo predstavlja ukupni poredak (*ius civile*) koji je važio u rimskoj državi, te se tim nazivom mogao isključivo služiti rimski građanin (*civis Romanus*). Strancima je to pravo bilo nedostupno, pa su se s vremenom razvila nova pravila koja su pravnici nazvali *ius gentium*. To je dakle bilo rimsko pravo, ali oslobođeno formalizma, pa su se njime služili svi, a ne samo rimski građani. U hrvatskom građanskom pravu, postoji sinonim za tu granu, pod nazivom civilno pravo, a pravnike koji se bave ovim pravom nazivamo civilistima.¹

Građansko pravo, prije svega, skup je pravnih pravila, odnosno pravnih normi. Građansko pravo uređuje odnose u društvu, prije svega društvene i gospodarske, koje ovo pravo sukladno tome definira kao određene principe i načela. Četiri su karakteristična načela za građansko pravo: načelo stranačke dispozitivnosti, načelo stranačke ravnopravnosti,

¹ Klarić, P., Vedriš, M. (2014). *Građansko pravo – opći dio, stvarni dio, obvezno i nasljedno pravo*. Zagreb: Narodne novine.

načelo imovinske sankcije te načelo prometnosti/prenosivosti imovinskih subjektivnih prava. Ta načela čine jednu cjelinu, koju nazivamo ukupnost načela, te ukupnost načela daje kriterij prema kojima se ova grana razlikuje od ostalih grana prava. Ukupnost načela nazivamo metodom građanskopravnog uređivanja, te su načela građanskog prava složena savjesno i formalno definiraju stvarnosti društvenih odnosa.²

Načelo dispozitivnosti još nazivamo načelom autonomije. Ovo načelo predstavlja činjenicu kada građanskopravni odnos nastaje, prestaje i mijenja se, isključivo voljom subjekata. Ljudi u određene odnose ulaze radi zadovoljavanja materijalnih potreba, te o tome mogu sasvim slobodno odlučivati. Drugim riječima, ljudi su autonomni u svom odlučivanju. Načelo autonomije zahtijeva uvažavanje određenih volja subjekata u građanskopravnim odnosima. Načelo dolazi do izražaja u svim dijelovima građanskog prava, te predstavlja autonomnu slobodu ugovaranja i slobodu uređivanja obveznih odnosa. Sloboda, odnosno autonomija, ovim načelom ipak nije neograničena u svim vidovima, već postoje određena ograničenja. Pritom ponajprije mislimo na običaje, propise, pravila morala i slično. Načelo autonomije djeluje u građanskom pravu u slobodi oporučnog raspolaganja, te je ovo načelo bitna karakteristika građana i građanskopravnih odnosa.³

Slijedeće načelo, načelo ravnopravnosti subjekata objašnjava kako subjekti u građanskopravnom odnosu imaju koordiniran odnos, što znači da nema podređenosti s jedne strane drugoj, te ne postoji subordinacija u odnosu. Ovo je načelo usko povezano s prethodno navedenim načelom, te građani u svojoj volji moraju biti ravnopravni. U ovom odnosu nemoguće je da jedna strana ima više prava, jer građanskopravni odnos nije odnos vlasti. Drugim riječima, ovim se načelom zabranjuje odnos podređenosti i nadređenosti, te se zahtijeva da svi subjekti odnosa budu jednaki.⁴

Slijedeće načelo jest načelo imovinske sankcije. Ono omogućuje da sankciju (kaznu) kao štetnu posljedicu, dobije svaki subjekt koji štetu počini. Sankcija pogađa onoga tko se ne drži zapovijedi ili postavljene zabrane, pa se ona izvršava na razne načine. Prije svega, u odštetnom pravu, izvršava se tako da vjerovnik namiruje štetu koja mu je počinjena iz dužnikove imovine. Sankcije su u ovim odnosima osobne, jer na primjer, dužnik koji nije platio svoj dug, postao je vjerovnikov rob u prošlosti, a kasnije je otišao u dužnički zatvor. Danas, vjerovnik se namiruje iz dužnikove imovine, te on nema nikakve vlasti nad dužnikom.⁵ To se nadovezuje na načelo ravnopravnosti subjekata, te se iz navedenih načela iščitavaju promjene koje su se događale u društvu tokom godina razvitka.

Načelo prometnosti prava nije načelo u objektivnom smislu, već se pri prometnosti prava ima na umu promet subjektivnih građanskih prava. Subjektivno je pravo dakle ovlaštenje koje postoji za sudionika u okviru nekog odnosa, u ovom smislu građanskopravnog

² Ibid, str. 7.

³ Ibid, str. 8.

⁴ Ibid, str. 9.

⁵ Klarić, Vedriš, op. cit., str. 9.

odnosa. Na području građanskog prava dakle postoji mogućnost subjektivnih imovinskih prava, što je direktna posljedica robne razmjene putem tržišta. Kretanje robe kroz promet definira se kao prijenos prava koji dovodi do prometnosti prava.⁶

Dva su modela izgradnje sustava građanskog prava koje poznajemo: institucijski i pandektni model. Institucijski potiče iz rimskog prava, iz razdoblja *ius civile*, pa se u ovom razdoblju građansko pravo odnosi na osobe (*personae*), imovine (*res*) i tužbe (*actiones*). S druge strane, pandektni sustav razvijen je u njemačkoj pravnoj teoriji i primjenjen je bio u Građanskom zakoniku iz 1986. godine, a sastojao se od pet dijelova: opći dio, obvezno pravo, stvarno pravo, obiteljsko i nasljedno pravo. Ovaj model polazi od onog dijela privatnog prava koji se naziva građanskim, pa se stoga u suvremenim teorijama prednost daje upravo tom modelu.

I u Hrvatskoj je dakle prihvaćen pandektni sustav, pa su dijelovi hrvatskog građanskog prava opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo. Pritom je za odštetni sustav važno stvarno i obvezno pravo. Opći dio sadrži pravila i načela kao osnovne pojmove cjelokupnog građanskog prava, dok se stvarno pravo bavi odnosima među pravnim subjektima obzirom na stvari. Obvezno je pravo skup pravnih pravila kojima se uređuju oni društveno odnosi u kojima je jedna strana ovlaštena od druge strane zahtijevati neku činidbu a nasljedno je pravo skup pravnih normi koji obuhvaća slučajeve smrti jedne osobe te se tim pravom uređuje prijelaz njene imovine na drugu osobu.⁷

Građansko se pravo nalazi u suodnosima s drugim granama prava. Građansko pravo i trgovačko pravo uređuju istu vrstu odnosa, ali se građansko pravo prema trgovačkom odnosi kao opće prema posebnom. Trgovačko je pravo nastalo upravo iz građanskog prava. Građansko pravo u odnosu je i s obiteljskim, upravnim i radnim pravom, ali posebno je dobro znati njegov odnos s međunarodnim privatnim pravom. I međunarodno privatno pravo uređuje imovinske odnose, ali postoji razgraničenje prema građanskom pravu.

Međunarodno privatno pravo uređuje građanskopravne odnose u međunarodnom poslovanju, a građansko pravo jedne države uređuje samo unutarnje ili tuzemne građanskopravne odnose, odnosno one koji se nalaze u granicama gdje ovo pravo važi. Drugim riječima, međunarodno privatno pravo uređuje odnose između europskih zemalja, odnosno zemalja članica Unije, dok građansko pravo određene države regulira samo pravo države u kojoj je nastalo. Građansko pravo neke države nema vanjski utjecaj niti može regulirati područja izvanjskog karaktera. To čini osnovnu razliku državnog građanskog i privatnog prava te međunarodnog privatnog prava.⁸

Građanskopravni odnos jest u prvom redu faktični (činjenični) i materijalni društveni odnos. Društveno – gospodarski odnosi nastaju, mijenjaju se i prestaju onda kad se u životu dogode određene činjenice. Svaki je građanskopravni odnos i društveni odnos, te

⁶ Ibid, str. 10.

⁷ Ibid, str. 11.-12.

⁸ Ibid, str. 12.-15.

on stoga ima određene subjekte. Subjekti su prije svega nositelji prava i obveza, te imaju pravnu sposobnost, poslovnu sposobnost kao i deliktну sposobnost. Pravna sposobnost je sposobnost subjekata da budu nositelji prava i obveza, dok je poslovna sposobnost definirana kao sposobnost subjekta da djeluje vlastitim djelovanjem te pritom stječe prava i obveze. Deliktна sposobnost važna je jer predstavlja činjenicu da subjekt bude odgovaran za vlastita djela, pogotovo ukoliko su ona okarakterizirana kao protupravna.⁹

Subjekt prava je prije svega fizička osoba. Fizička je osoba dakle živi subjekt prava, koja postaje subjektom rođenjem, a prestaje biti subjektom isključivo smrću ili proglašenjem neke osobe umrlom. Poslovnu sposobnost ovaj subjekt stječe rođenjem, a gubi je smrću. Poslovna sposobnost osobe može biti puna, ograničena ili djelomična, a važno je znati da postoji i potpuna nesposobnost, ovisno o tome u kojoj mjeri neka osoba može odgovarati za svoje radnje. Stoga se u hrvatskom pravu puna poslovna sposobnost stječe s punoljetnošću. Ograničena i djelomična poslovna sposobnost postoje kada osobe mogu sklapati samo pravne poslove (u slučaju ograničene sposobnosti) i kada su osobe djelomično sposobne samo za zakonom određene poslove. Potpuno poslovno nesposobna osoba je osoba koja nije u mogućnosti sklapati pravne poslove, već za te osobe to obavljaju njihovi zakonski zastupnici. Potpuno poslovno nesposobna osoba ne sudjeluje u gospodarsko – društvenim odnosima, već za nju, u njeno ime i za njen račun, sudjeluje njen zakonski zastupnik.¹⁰

Pravne osobe su subjekti koje je društvo stvorilo, a pravni poredak im je priznao pravnu sposobnost. Oni su dakle društvena tvorevina, koja nastaje kada ima čvrstu i stalnu strukturu organizacije, kada ima svoju zasebnu imovinu i kada ima priznatu pravnu sposobnost. Vrste pravnih osoba koje poznajemo u građanskom pravu su: pravne osobe javnog prava, pravne osobe privatnog prava, korporacije i zaklade. Pravna osoba prestaje biti subjektom kada ju ukine neki propis ili tijelo, ako se smanjio broj članova ispod određenog broja predviđenog statutom i slično. Pravna osoba ima slična svojstva kao fizička osoba, no ona prestaje i nastaje različito od fizičke osobe. Fizička osoba nastaje prirodnom pojavom – rođenjem, te isto tako nestaje prirodnom pojavom – smrću. Pravna osoba umjetno nastaje i prestaje, društvo ju stvara kada se javlja potreba za njom.¹¹

Objekti građansko - pravnog odnosa su stvari, činidbe, imovina i neimovinska dobra. Stvari su materijalni dijelovi prirode koji se mogu primjetiti. One su prostorno ograničene i postoje u sadašnjosti ili postoje opravdane pretpostavke da će postojati nekad u budućnosti. Stvari se dijele prema raznim kriterijima, a može se reći kako podjela stvari nije proizvoljna. Stvari se dijele po kriteriju prometnosti kao prometna sposobnost koja uključuje stvari u prometu, stvari ograničene u prometu i stvari izvan prometa. Nadalje, dijele se na pokretne i nepokretne stvari, zatim prema kriteriju prirodne kakvoće, kriteriju pertinenci-

⁹ Klarić, Vedriš, op. cit., str. 24.

¹⁰ Ibid, str. 32-33.

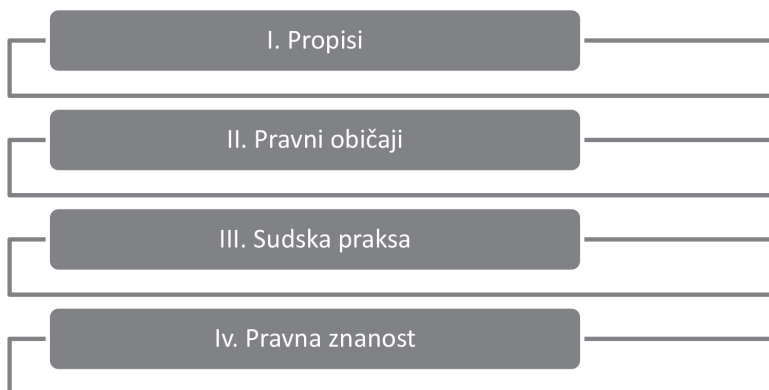
¹¹ Ibid, str. 38.

je i kriteriju posebnih ciljeva. Također, imamo zamjenjive i nezamjenjive stvari, potrošne i nepotrošne, djeljive i nedjeljive. Stvari mogu biti jednostavne, to su one koje po shvaćanju u običnom životu i prometu čine određeno jedinstvo, a mogu biti i sastavljene. Sastavljene su stvari one koje nastaju spajanjem jednostavnih stvari u novu cjelinu. Pripadak (pertinencija) jest sporedna stvar koja je određena da trajno služi određenim gospodarskim svrhama glavne stvari. Osim navedenih, stvari se dijele i na plodove, novac i drugo.¹²

Činidbe su svaka pozitivna ili negativna ljudska radnja koju je dužnik dužan izvršiti vjerovniku temeljem nekog obveznog prava. Činidba je objekt obveznopравnih odnosa. Ona mora biti ljudska radnja, mora biti moguća, imati imovinski karakter, mora biti pravno dopuštena i određena ili odrediva. Činidbu čine davanje, činjenje, propuštanje i trpljenje. Činjenje je dakle neko djelovanje od strane subjekata, kojim se nešto čini na štetu drugoj osobi.¹³

Imovina je višeznačan pojam, to je kategorija stvorena u okvirima i na temelju robne privrede. Imovina je pravna, gospodarska i knjigovodstvena kategorija u građanskom pravu koja ima funkciju jamstva, garancije, olakšanja prometa i slično. Imovina je jedinstvena i ima vlastiti identitet. Neimovinska dobra uključena su građansko pravo posebice nakon Drugog svjetskog rata, a predstavljaju osobna neimovinska dobra fizičke i pravne osobe. Neimovinska dobra dakle dio su građanskog prava koje su u ovu granu prava ušle relativno kasno, a zaštita neimovinskih dobara je uglavnom bila domena javnog prava. Naknadno su ona ušla u građanskopravnu zaštitu još u prvim europskim kodifikacijama kroz prošlo stoljeće.¹⁴

Pravni izvori ili pravna vrela su različiti oblici u kojima se javljaju razna pravna pravila koja uređuju određene odnose. Izvori građanskog prava su:

Slika 1. Izvori građanskog prava¹⁵

¹² Ibid, str. 71.-89.

¹³ Ibid, str. 89-94.

¹⁴ Klarić, Vedriš, op.cit., str. 94-101.

¹⁵ Obrada autora prema Ibid, str. 16-23.

Za propis možemo reći da je to pravno pravilo u pisanom obliku, a svi pravni propisi u pisanom obliku poslagani su određenom hijerarhijom. Na čelu ovih propisa nalazi se Ustav kao temeljni zakon. Ustav je izvor građanskog prava koji sadrži mali broj propisa, ali ovaj je propis najvažniji za građansko pravo. Ustavom se kao temeljnim i najvišim političkim aktom uređuju osnove pravnog, političkog i gospodarskog sustava neke zemlje. Nakon Ustava, slijede zakoni koji pobliže objašnjavaju ustavne odredbe za svaki pojedini dio prava. To su akti doneseni od strane zakonodavnog tijela na ustavom propisani način, koji apstraktno propisuje opća pravna pravila. Zakon je ujedno i najčešći izvor prava koji se koristi u praksi. Nadalje, u Hrvatskoj su značajni i propisi iz bivše države Jugoslavije, kada su doneseni razni propisi iz kojih su se nadalje gradili noviji propisi u vrijeme hrvatske samostalnosti.¹⁶

Pravni običaji su daljnji izvor prava koji možemo definirati kao pravila ponašanja koja se oblikuju kroz vrijeme u nekoj zajednici. Ovim je izvorima zakon ili neki drugi značajan propis svojom pravnom normom dao određeni pravni karakter. U običajima kao izvorima prava važno je da postoje dva važna elementa; materijalni element koji pokazuje kako društvena praksa postoji i iskazuje se kao vršenje ili nevršenje određenih radnji, te psihološki element (*opinio iuris sive necessitatis*) koje predstavlja uvjerenje da se radi o općeobvezatnom pravnom pravilu ponašanja. Običaji su, za razliku od pravnih propisa, nastali spontano i u davnoj budućnosti. To su neka opća pravila koja su se pojavila u društvu, te su običaji prvenstveno činili pravila po kojima su se ljudi ponašali, prije nego se pojavilo zakonodavno tijelo u današnjem smislu riječi. Običaji su važni i dan danas, oni su okosnica moralnog ponašanja u društvu, te doprinose razvoju društva.¹⁷

Sudska praksa je donošenje više presuda od strane istoga suda o istom pravnom pitanju te se temeljem tih presuda donose norme prava koje su obvezne za primjenu u društvu. Sudska je praksa neizravan izvor prava, a dio sudske prakse kao izvora često su sudski presedani. Pravna znanost kao izvor uključuje studije, članke i slične akte, odnosno znanstvena djela kojima se teorijski određuju pravni problemi te ovi izvori imaju veliko značenje za pravnu znanost. Oni izravno utječu na stručno i znanstveno uzdizanje pravnog kadra, ali zapravo ne proizvode pravnu snagu izravnog pravnog izvora. Pravna znanost djeluje na sud samo snagom uvjerenosti koju posjeduje.¹⁸

Važan dio građanskog prava kao pojma jesu pravne činjenice za koje možemo reći da se dijele na one koje se vežu uz postanak, promjenu ili prestanak pravnog odnosa. Pravne činjenice grupiraju se po određenim kriterijima, te je pritom najvažniji kriterij postanak i dioba obzirom na funkciju u nastanku građanskopravnih odnosa. Pravne činjenice obzirom na postanak dijelimo na prirodne događaje i ljudske radnje. Prirodni događaji su pravne činjenice za koje vežemo pravne učinke, a to su rođenje, smrt, i slično. Ljudske

¹⁶ Ibid, str. 16-17.

¹⁷ Klarić, Vedriš, op.cit., str. 21-23.

¹⁸ Ibid, str. 23.

radnje su djela ljudske volje. To su pravna djelovanja i mogu biti raznih vrsta. Prije svega, dijele se na nedopuštene ljudske radnje, odnosno to su radnje koje su protupravne, te predstavljaju deliktne djela. Obzirom na funkciju, dijele se na skup svih činjenica koje su potrebne za nastanak nekog odnosa u građanskom pravu. Taj odnos možemo nazvati činjenično stanje. Stoga, ove činjenice dijelimo na pretpostavke, pravne osnove, presumpcije (predmnjeve) i fikcije.¹⁹

Pretpostavke su pravne činjenice koje su realno nastale u stvarnosti, a pretpostavka je potrebna kako bi određeni odnos nastao, promijenio se ili prestao. Za pretpostavku je važno da povezuje građanskopravni odnos sa stvarnim društveno-gospodarskim odnosom. Nadalje, pravna osnova dovodi do različitih mišljenja stručnjaka. S jedne strane, upitno je da li je ovo uopće vrsta pravne činjenice, a s druge strane problem se ogleda u tome da li je pravna osoba pravno pravilo ili norma koja sadrži ovlaštenje, dužnost, odgovornost ili zabranu određenog ponašanja. Predmnjeva ili presumpcija je pravna činjenica koja se smatra dokazom dok se ne pokaže suprotno. Fikcija je pravna činjenica za koju se zna da se dogodila ili se nikad neće dogoditi, ali se uzima u obzir kao da se dogodila kako bi nastao određeni građanskopravni odnos. Fikcija se ne može fingirati kao neke druge pravne činjenice, već se uzima samo ona fikcija koju propis dopusti.²⁰

Pravni poslovi su stranačko očitovanje volje usmjereni na proizvodnju po pravu dopuštenih učinaka. Pravni poslovi su različitih vrsta, ovisno o tome koliko osoba sudjeluje u njima i raznim drugim razlozima. Mogu biti imenovani i neimovani pravni poslovi. Također, dijele se na jednostrane i dvostrane pravne poslove, pravne poslove među živima i pravne poslove za slučaj smrti, naplatne i besplatne pravne poslove, komutativne i aleatorne pravne poslove. Tu su još i kauzalni i apstraktni pravni poslovi, te formalni i neformalni. Bitni sastojci pravnih poslova su pravni učinci pravnih poslova, a osim pravnih učinaka, važan sastojak su prirodni sastojci pravnih poslova. Prirodni sastojci proizlaze iz temelja pravnih poslova, odnosno iz njegove prirode.

Postoje i takozvani neuzgredni sastojci koji vrijede samo ako ih stranke ugovore. Pravni posao može biti u usmenom i pismenom obliku, sklopljen pred svjedocima ili uz sudjelovanje javnih tijela. Pravni poslovi različitih su vrsta, te svaka vrsta pravnog posla ima vlastito svojstvo koje ga odlikuje.²¹

Razumijevanjem pojma građanskog prava i njegovih odrednica, možemo se orijentirati na odštetno pravo kao dio ovog sustava. Stoga, nakon što su objašnjene važne odrednice građanskog prava, krećemo s pojmom odštetnog prava koji se veže uz temu ovog rada.

¹⁹ Ibid, str. 25-31.

²⁰ Ibid, str. 27.-31.

²¹ Klarić, Vedriš, op.cit., str. 107.

2.2. Pojam odštetnog prava

Sve prethodno opisano uvodi nas u pojam odštetnog prava. Građansko pravo u osnovici svoje subjekte predstavlja kao određene imovinske subjekte koji su sudionici u građanskopravnom odnosu, a nužno su samim time nositelji imovinskih prava i obveza. Odštetno pravo predstavlja dio prava čiji je glavni dio odgovornost za štetu. Odgovornost za štetu stoga je obveznopravni odnos u kojem je jedna strana dužna drugoj popraviti prouzročenu štetu, dok je druga strana dužna zahtijevati naknadu štete u bilo kojem obliku. Odgovornost za štetu tako je u Hrvatskoj određena Zakonom o obveznim odnosima. Ovaj odnos obavezno mora sadržavati nastalu štetu, kako bi odnos nastao.²²

Odštetno je pravo nastalo davnih dana, te njegov nastanak kreće od sustava osvete, kazne, pa sve do suvremenog stanja imovinske odgovornosti koja je proširena i na odgovornost osobe. Štetna radnja može predstavljati čak i kazneno djelo, na što se veže i kaznena odgovornost osobe koja je štetu počinila.²³

Važno je znati kako se ova grana prava razvijala, pa tako početke nastanka odštetnog prava većemo još u doba od 1852., kada je ovo pravo, čak sve do 1978. godine, bilo regulirano austrijskim pravnim pravilima, takozvanim OGZ-om. Ovo razdoblje dakle trajalo je preko sto godina, te je predstavljalo značajan napredak za građane. OGZ je donio odredbe poput činjenice da štetnik odgovara za štetu samo ako je kriv, da visina naknade koju štetnik mora platiti oštećeniku ovisi o stupnju njegove krivnje, donesena su razna pravila o nekim posebnim oblicima odštetne odgovornosti, te mnoge druge značajne odredbe. Nakon OGZ-a nastalo je jugoslavensko odštetno pravo, a zaokret u odštetnom pravu svakako je bio Zakon o obveznim odnosima koje je donijela tadašnja SFRJ. Taj je zakon bio mali zakonik, po širini regulacije i obujmu uplitanja u društvene odnose. Zakon je nastavio austrijsku tradiciju, no doduše, samo malim dijelom. Ovdje je do izražaja svakako više došla francuska tradicija civilnopravnih škola. Ovaj je zakon donio novi pojam štete, a krivnja je ostala važan faktor odštetne odgovornosti, no uz ravnopravnu konkurenciju odgovornosti za drugoga kao i objektivne odgovornosti za opasne stvari ili djelatnosti.²⁴

Oblici naknade štete bili su modernizirani u to doba, ali ovaj zakon ipak nije pokrivao sve odgovornosti za štetu. Stoga je Hrvatska, kada je postala samostalna država, donosila razne zakone i izmjene zakona kako bi konkretnije realizirala pravna pravila odštetnog prava. Tako je Hrvatska donijela novi Zakon o obveznim odnosima koji spominjemo i kroz ovaj rad.²⁵

Taj je Zakon donio promjene u imovinskom dijelu, ojačao je i proširio regulirane odgovornosti za proizvod, kao i odgovornosti za štete izazvane motornim vozilima u pokretu.

²² Ibid, str. 583.

²³ Radolović, A. (2013). *Načelo zabrane prouzročenja štete kao (moguće) jamstvo stvarne (realne) naknade štete*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 34(1), str. 307-332.

²⁴ Ibid, str. 309.-314.

²⁵ Radolović, op. cit., str. 314.

Također, povezani s ovim Zakonom su i Zakon o medijima, Zakon o zaštiti na radu i razni drugi relevantno povezani propisi. Novi element koji je ZOO unio u hrvatsko odštetno pravo jesu odluke i prakse Europskog suda za ljudska prava, a to su odredbe Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Time su uvedene odredbe o pravu na slobodu i sigurnost, pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života, zabrana zloupotrebe prava i razna druga prava koja su pomogla u širenju pojma štetnih radnji, a samim time i pojma odštetnog prava.²⁶

Odštetno pravo iz kojeg proizlaze njegove obveze, nastaje osnovicom pravnih poslova, prouzročenjem štete, stjecanjem bez osnove, poslovođstvom bez naloga, javnim obećanjem ili izdavanjem vrijednosnih papira, a mogu nastati i drugačijom osnovom. Obveze se prema Zakonu o obveznim odnosima (ZOO) dijele na: novčane obveze, obveze s više činidaba, obveze s više dužnika i vjerovnika.²⁷

Kako bi postojao pravni temelj za štetu, potrebno je da se ispune slijedeće pretpostavke:

- da postoje subjekti obveznopravnog odnosa odgovornosti za štetu;
- da postoji određena štetna radnja i da postoji šteta nastala na strani oštećenika;
- da postoji takozvani *kauzalni nexus* odnosno uzročna veza;
- da postoji protupravnost štetne radnje.²⁸

Što će biti definirano kao šteta, ovisi o nacionalnim pravnim poretcima i o onome što oni smatraju važnim za zaštitu prava i interese oštećenika. Šteta jest pravno priznati gubitak, te se njime priznaje oštećeniku pravo na popravljavanje štete. Šteta jest zbroj nastalih posljedica nekom štetnom radnjom, činidbom, nečinidbom i slično.²⁹

Štetnik je osoba koja je počinila štetu, i javlja se kao naravna ili fizička osoba. Osoba da bi bila štetnik mora biti ubrojiva i imati poslovnu sposobnost, kako bi joj se moglo priznati svojstvo štetnika. Ubrojivost je svojstvo fizičkih osoba, a predstavlja činjenicu da osoba pravilno shvaća zbivanja oko sebe i da na osnovi toga donosi pravilne odluke. Ubrojiva može biti samo osoba koja ima određenu tjelesnu dob i psihičko zdravlje. Ubrojivost je sinonim deliktne sposobnosti, odnosno sposobnosti da osoba odgovara za svoje protupravne radnje. Poslovna je sposobnost važna karakteristika fizičke osobe da bi bila štetnik. Osim fizičke osobe, pravna osoba može biti štetnik. Pravna osoba ipak ne može imati svojstvo ubrojivosti, ali dakle može biti deliktno sposobna, odnosno odgovorna. Oštećenik je osoba koja je nositelj prava i obveza kojem je počinjena šteta.³⁰

²⁶ Ibid, str. 314.

²⁷ Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15

²⁸ Klarić, Vedriš, op.cit. 583.

²⁹ Bukovac Puvača, M. (2017). *Ekonomski gubici kao šteta u hrvatskom odštetnom pravu nakon prenošenja Direktive 2014/101/EU*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 38(1), str. 397-418.

³⁰ Klarić, Vedriš, op. cit. 583-586.

Štetnom radnjom možemo okarakterizirati određeni čin ili propust od strane štetnika koji uzrokuje neku štetu na strani oštećenika, pritom ta radnja može biti samo ljudska radnja. Štetna se radnja dijeli u dvije grupe: građanske delikte i povrede obveznog odnosa. Građanski delikti su štetna radnja na osnovi koje izvorno i samostalno nastaje odnos odgovornosti za štetu, a povrede obveznog odnosa su štetne radnje koje dovodi do preoblikovanja odnosa iz obveznogpravnog odnosa u odnos odgovornosti za štetu. Građanski delikti mogu biti kazneni delikti, odnosno to su djela za koje je posebno određeno u kaznenom zakonu da su delikti i za njih postoji određena sankcija. Građanskim se deliktom stvara novi odnos između štetnika i oštećenika. Povreda pak obveznog odnosa je štetna radnja koja dovodi do preoblikovanja postojećeg obveznogpravnog odnosa u odnos odgovornosti za štetu. Štetna radnja može dovesti do toga da ispunjenje činidbe postane nemoguće. Štetne radnje mogu se izvršiti na osobi, stvarima, činidbi i stanjima.³¹

Šteta je umanjenje nečije imovine i sprečavanje njezina povećanja. Šteta može biti imovinska (materijalna) i neimovinska (nematerijalna). Imovinske štete odnose se na imovinu oštećenika, a neimovinska je šteta povrede subjektivnih neimovinskih prava i interesa.³² Neimovinske štete mogu biti fizičke boli, duševne boli, povrede prava ličnosti i osobnosti kao i strah. Nadalje, šteta može biti i pozitivna, kao i negativna. Pozitivna šteta se sastoji u umanjenju postojeće imovine oštećenika, negativna šteta je izmakla korist kojoj se netko nada po redovitom tijeku stvari. Neimovinska šteta može se podijeliti na fizičke i duševne boli, povrede osobne ličnosti i strah.³³

Uzročnost je važna pretpostavka odgovornosti za štetu. To je veza između štetne radnje kao uzroka i nastale štete kao posljedice. Zato se uzročnost naziva *kauzalni nexus*. Uzroci koji mogu dovesti do štete su prije svega ljudska radnja (koja može biti aktivna ljudska radnja kao i propust). Protupravnost je povreda nekog pravnog pravila pozitivnog pravnog poretka i može se odnositi na štetnu radnju. Stoga postoje objektivni i subjektivni elementi protupravnosti. Objektivni element protupravnosti jest činjenica da je za postojanje protupravnosti dovoljno da je štetnom radnjom povrijeđeno neko pravno pravilo. Subjektivni element protupravnosti izraženi su krivnjom osobe koja je počinila štetu. Krivnju nije moguće jedinstveno definirati, pa je stoga više definicija ovog pojma. Vrste krivnje koje prepoznaju stručnjaci jesu namjera (vrsta krivnje kod koje se zahtijeva da je štetnik postupao znajući i hotimice) i nepažnja (*culpa*; krivnja se za ovu vrstu određuje objektivno, a naziva se i nemarnošću). Kod nepažnje je važno znati da se dijeli na krajnju nepažnju (*culpa lata*) i običnu nepažnju (*culpa levis*).³⁴ Protupravnost štetne radnje nastaje dakle samo ako postoji neka šteta koja je protupravna. Ona može biti dopuštena, te je u tom slučaju štetu treba popraviti. Tu postoji pojam krajnje nužde u kojoj štetnik počinio štetnu radnju da bi od sebe ili drugoga otklonio opasnost, koja se nikako drugačije nije

³¹ Klarić, Vedriš, op.cit., str. 588-589.

³² Ibid, str. 586-589.

³³ Ibid, str. 589-594.

³⁴ Ibid, str. 596-603

mogla otkloniti. Štetna radnja u slučaju krajnje nužde zahvaća stvari, životinje, stanja, a može zahvaćati i čovjeka. Protupravnost se može i isključiti. Tako zakon prepoznaje slijedeće slučajeve isključenja protupravnosti: nanošenje štete po dužnosti i nužnu obranu, a tu je i viša sila.³⁵

Nanošenje štete po dužnosti je slučaj u kojem pojedine osobe u pravilnom izvršavanju dužnosti počinu štetu. Nužna obrana je pravo da se od sebe ili od drugoga istodobno odbije protupravni napadaj. Višu silu objašnjava objektivna teorija, po kojoj je viša sila događaj koji izlazi iz kruga redovitih događaja i u odnosu na osobu pojavljuje se kao vanjski događaj. Po subjektivnoj teoriji, viša sila je svaki događaj koji se ni uz najveću volju osobe nije mogao spriječiti niti predvidjeti. Tako dakle postoje određeni izvanjski događaji koji se ne mogu predvidjeti, spriječiti, otkloniti ili izbjeći. Vanjski događaj znači da je to događaj izvan određene stvari i situacije, primjerice prirodni događaj poput potresa, rat i slično. Osim navedenih, tu su još i dopuštena samopomoć, koja je pravo svake osobe da otkloni povredu prava kad mu neposredno prijeti opasnost ako je takva zaštita nužna. Tu je i pristanak oštećenika koji postoji kada osoba pristane na štetnu radnju, te ne može za nju zahtijevati naknadu prouzročene štete.³⁶

Počinjena šteta mora se nekako i popraviti pa je pravni sustav odredio načine popravljivanja štete. Pod popravljivanjem štete se podrazumijeva uklanjanje, nadoknađivanje i ublažavanje posljedica koje su nastupile određenom štetnom radnjom. Hrvatski pravni sustav stoga prepoznaje tri institucije popravljivanja štete:

- a) Naturalna restitucija;
- b) Naknada štete;
- c) Satisfakcija.³⁷

Naturalna restitucija je uspostava stanja koje je bilo prije nego što je nastala neka šteta, te ona kao takva može biti generična ili individualna, odnosno da se vrati ista stvar koja je, primjerice, bila izuzeta, i da se oštećeniku u zamjenu za oduzetu ili oštećenu stvar, da zamjenska stvar. Treći oblik naturalne restitucije jest restitucija u obliku troškova. Restitucija je dakle kompenzacija nastale štete.

Naknada štete je oblik popravljivanja nastale štete koji se sastoji u novcu. Ovom se naknadom ne uspostavlja ranije stanje, već se nadomješta oštećenom ono što je štetnom radnjom izgubio. Naknada štete dopušta nadomještanje nastale štete, novcem ili nekim drugim načinom, pri čemu je važno da nadoknada štete bude u protuvrijednosti nastale štete.

Satisfakcija je oblik popravljivanja štete koji se priznaje oštećeniku kao određeno subjektivno zadovoljenje prava na naknadu štete. Satisfakcija može biti moralna ili novča-

³⁵ Ibid.

³⁶ Klarić, Vedriš, op.cit., str. 601-603

³⁷ Ibid, str. 600.

na.³⁸ Moralna satisfakcija se može sastojati u obnavljanju presude, objavljivanju ispravka, opozivu uvrede i slično. Novčana satisfakcija pak uključuje davanje novaca oštećeniku kao subjektivno zadovoljavanje počinjene štete. Daje se za:

- Pretrpljeni strah;
- Pretrpljene fizičke boli;
- Pretrpljene duševne boli.³⁹

Kako će se odrediti visina iznosa štete, jedno je od složenijih pitanja odštetnog prava. Važno je procijeniti kolika bi bila dobit oštećenika nakon što mu je počinjena određena šteta, pa je stoga važno znati kako izračunati iznos određene naknade štete. Stoga, kako bi sudovima i ostalim akterima, u određivanju iznosa naknade bilo jednostavnije, Europska komisija izradila je vodič za određivanje naknade štete, koji je nazvala Praktični vodič kvantifikacija štete. On je ipak informativne naravi te kao takav ne obvezuje nacionalne sudove, ali sadrži niz informacija o šteti i procjeni iste. Također, i razne direktive bave se ovim pitanjem, pa je između ostalih, Direktiva 2014/104/EU ostavila mogućnost da države članice procjene naknadu štete prema vlastitoj diskrecijskoj procjeni. Nacionalni sudovi stoga imaju ovlasti procijeniti iznos štete. Oštećenik svakako ima pravo na naknadu imovinske štete, kao i na popravak neimovinske štete koja mu je prouzročena.⁴⁰

Važno je znati kako Zakon o obveznim odnosima definira zabranu počinjenja štete. ZOO kaže da je svatko dužan suzdržati se od postupaka kojima se drugoj osobi može prouzročiti bilo kakva šteta.⁴¹ Upravo je ta odredba jedno od najvažnijih načela obveznog odštetnog prava. Ta odredba predstavlja načelo zabrane prouzročenja štete. U hrvatskom odštetnom pravu ne postoji načelno odredba u kojoj bi se izričito navodilo da svaki oštećenik bude obeštećen, odnosno da svaki štetnik bude osuđen na popravljivanje štete. Ipak, ranije navedenu odredbu ZOO-a, možemo protumačiti kao odredbu koja vodi u tom smjeru. Prouzročenje štete drugome predstavlja protupravno zadiranje u tuđa prava i zapravo predstavlja određeni disbalans gospodarsko – socijalne ravnoteže. Važno je da svaka počinjena šteta ujedno bude i popravljena, odnosno nadoknađena, osobi koja je određenim djelovanjem oštećena.⁴²

Važno za razumijevanje odštetnog prava u Hrvatskoj je poznavanje vrsta odgovornosti za štetu. Odgovornost za štetu nastaje kada se ispune sve objektivno predviđene pretpostavke, a važno je da se ispune i opće i posebne pretpostavke. Najvažnije vrste i podvrste odgovornosti za štetu su: izvanugovorna, ugovorna i predugovorna odgovornost. Tu su još i subjektivna i objektivna odgovornost, vlastita ili odgovornost za drugoga, odgovornost

³⁸ Ibid, 627-641.

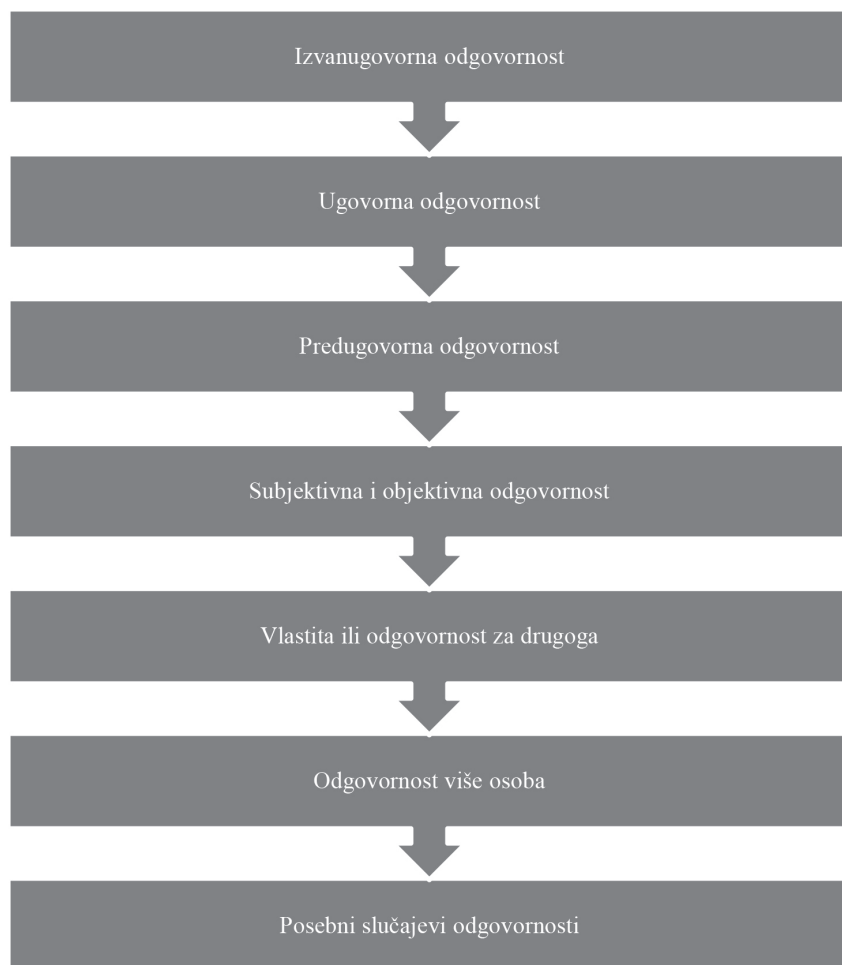
³⁹ Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15

⁴⁰ Bukovac Puvača, M. (2017). *Ekonomski gubici kao šteta u hrvatskom odštetnom pravu nakon prenošenja Direktive 2014/101/EU*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 38(1), str. 397-418.

⁴¹ Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15

⁴² Radolović, op. cit., str. 308.

više osoba za istu štetu, te je važno znati i koji su to posebni slučajevi odgovornosti, o kojima ćemo govoriti tokom rada.⁴³

Slika 2. Vrste odgovornosti za štetu⁴⁴

2.3. Vrste odgovornosti za štetu

Svaka vrsta odgovornosti za štetu ima svoje pravne osnove, svoje zasebne pretpostavke, područje primjene i karakteristične egzoneracijske razloge oslobođenja od odgovornosti.

Izvanugovorna ili deliktna odgovornost je odgovornost za štetu nanесenu nekim građanskim deliktom. Kad god je šteta prouzročena građanskim deliktom, odgovornost je izvanugovorna ili deliktна pa se na popravak štete оštećeniku primjenjuju pravila te od-

⁴³ Klarić, Vedriš, op.cit., 603.

⁴⁴ Obrada autora prema Klarić, Vedriš, op.cit. 603.

govornosti.⁴⁵ Izvanugovorne odgovornosti za štetu razlikuju se u svakoj članici Europske unije. Ipak, ustanovljuju se jedinstvena pravila koja se primjenjuju bez obzira na propise čiju upotrebu određuju kako bi oni spriječili opasnost od narušavanja tržišnog natjecanja između stranaka. Stoga je načelo *lex loci delicti commissi* osnovno rješenje za izvanugovorne obveze u gotovo svim državama članicama.⁴⁶

Pravo koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze nastale iz nekog protupravnog postupanja je pravo one države u kojoj šteta nastane. Ipak, ako osoba kojoj je utvrđena odgovornost za štetu i osoba koja je pretrpjela štetu imaju boravište u istoj državi, primjenjuju se propisi države na nacionalnoj razini. Postoje razne vrste izvanugovorne odgovornosti, pa tako postoji odgovornost za proizvode, nelojalnu konkurenciju i radnje koje ograničavaju slobodu tržišnog natjecanja, a tu su i šteta za okoliš i industrijska akcija. Uredbom Rim II., nastoji se spriječiti neopravdano bogaćanje i posloводство bez naloga.⁴⁷ Stranke se mogu dogovoriti da za izvanugovorne obveze bude mjerodavno pravo koje one izaberu. To stranke mogu postići sporazumom, sklopljenim po događaju koji je prouzročio nastalu štetu, i ako obje stranke obavljaju poslovne djelatnosti i sporazumom koje su stranke sklopile prije događaja štete.⁴⁸ Najčešće poveznice u općim odredbama Rim II su: mjesto počinjenja protupravnog čina (*locus delicti commissi*, koje može biti *locus actus* ili *locus damni*), zatim zajedničko redovno boravište oštećenika i štetnika, najuža veza odnosno akcesorna poveznica, te volja stranaka kao subjektivna poveznica.⁴⁹ Drugim riječima, Rim II kao temeljnu poveznicu određuje mjesto nastanka posljedice odnosno izravne štete. Za izvanugovorne obveze prema toj Uredbi nadležno je opće pravilo, pravilo mjesta gdje je šteta nastala ili bi mogla nastati u budućnosti, neovisno o tome u kojoj je državi štetna radnja ranije učinjena.⁵⁰

S druge strane, ugovorna (kontraktna) odgovornost nastaje kad je šteta nanesena povredom ugovorne obveze. Oštećenik mora dokazati odgovornosti za štetu, a uz to i postojanje ugovora, ugovorne obveze i povredu te obveze.⁵¹ Stoga je Uredbom Rim I⁵² ustanovljeno nekoliko pravila za pravilno funkcioniranje unutarnjeg tržišta, kako bi se unaprijedila predvidivost ishoda sudskih postupaka u svezi ugovornih obveza. Ugovorne stranke stoga imaju slobodu pri odabiru mjerodavnog prava, što je jedan od temeljnih sustava pravila o sukobu zakona u pitanjima ugovornih obveza. Stranke imaju pravo izabrati

⁴⁵ Ibid, str. 604.

⁴⁶ Uredba Rim II (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća. Službeni list Europske unije.

⁴⁷ Uredba Rim II (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća. Službeni list Europske unije.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Bouček, V. (2008). *Uredba Rim II – komunitarizacija europskog međunarodnog deliktneog prava – drugi dio: opće poveznice deliktneog statuta Uredbe Rim III i harmonizacija hrvatskog mpp-a*. Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, 45(3), str. 1795-1836.

⁵⁰ Ibid, str. 1816.

⁵¹ Klarić, Vedriš, op. cit., str. 605.

⁵² Uredba Rim I (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća. Službeni list Europske unije.

pravo kojim će se odlučivati o njihovim pravima. Izbor mogu navesti izrijekom ili ako je jasno da proizlazi iz odredaba ugovora ili okolnosti slučaja. Stranke mogu odabrati mjerodavno pravo za cijeli ugovor ili za dio ugovora. Stranke to mogu i promijeniti.⁵³

Ako stranke ne odluče same o mjerodavnom pravu, ugovor podliježe sljedećem:

- Ugovor o prodaji podliježe pravu države u kojoj prodavatelj ima boravište;
- Ugovor o pružanju usluga podliježe pravu države u kojoj pružatelj usluga ima boravište;
- Ugovor koji se odnosi na stvarno pravo na nekretninama podliježe pravu države u kojoj se nalazi nekretnina;
- Ugovor o najmu nekretnina ugovoren za privremeno privatno korištenje, podliježe pravu države u kojoj najmodavac ima uobičajeno boravište;
- Ugovor o franšizi pak podliježe pravu države u kojoj živi korisnik franšize ako tamo ima uobičajeno boravište;
- Ugovor o distribuciji podliježe pravu države u kojoj distributer ima boravište;
- Ugovor o prodaji robe putem dražbe podliježe pravilima države u kojoj se odvija dražba;
- Ugovor sklopljen unutar multilateralnog sustava koji spaja interese trećih osoba, spada pod nediskrecijska pravila koje regulira samo jedno pravo te tako podliježe tom pravu.⁵⁴

Mjerodavno pravo se regulira posebno obzirom na Uredbu Rim I, kroz tumačenje, izvršenje, unutar granica ovlasti dodijeljenih sudu putem postupovnog prava, kroz posljedice ništavosti ugovora i razne načine ukidanja obveza. Kod ugovora je važno da osobe iz iste države, ako su one fizičke osobe, imaju pravnu i poslovnu sposobnost.⁵⁵

Kako bi se utvrdila ugovorna odgovornost, važno je da se pri odlučivanju o tom pitanju u obzir uzme nekoliko faktora. Pritom se prvenstveno misli na postojanje pristanka i materijalne valjanosti ugovora. Postojanje i valjanost ugovora utvrđuje se pravom kojem bi ugovor bio podložan, a valjanost može biti i formalna. Formalna valjanost određuje se ako je ugovor formalno valjan, odnosno ako udovoljava svim formalnim zahtjevima koje mora sadržavati.⁵⁶ Mjerodavno se pravo određuje tumačenjem i izvršenjem, i to unutar granica ovlasti dodijeljenih sudu, te uključuje razne posljedice ništavnosti ugovora i razne načine ukidanja, preskripciju i zastaru. Ukoliko jedna od ugovornih strana propusti ispuniti svoju obavezu ili ju polovično ispuni, nastaje povreda ugovora. Ipak, tu su i situacije u kojima je jasno i prije ispunjenja obveze da obveza neće biti ispunjena. To je takozvana postojeća ili buduća povreda ugovora. Većina država prihvaća pojam predstojeće povrede ugovora, po-

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Uredba Rim I (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća. Službeni list Europske unije.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid.

što su obje strane u odnosu dužne ispunjavati svoje obveze i izbjegavati povredu ugovora, čak i u otežanim okolnostima.

Predugovorna odgovornost (*culpa in contrahendo*) je odgovornost za štetu koju jedna strana uzrokuje drugoj vodeći pregovore za sklapanje ugovora i to suprotno načelu savjestnosti i poštenja i to osobito ako ih prekine suprotno tom načelu ili u njih uđe bez prave namjere da se sklopi određeni ugovor.⁵⁷

Prava koja se primjenjuju na ovaj pojam u smislu izvanugovorne obveze, su bez iznimke prava koja se primjenjuju na ugovor ili koje bi se primjenjivalo na njega da je sklopljen. Ipak, ako se ne može utvrditi pravo, primjenjuje se pravo države u kojoj se dogodila šteta osim u slučajevima ako obje osobe u odnosu imaju isto boravište, tada se primjenjuje pravo države u kojoj je nastala šteta i u kojoj borave štetnik i oštećenik.⁵⁸ Predugovorna odgovornost u smislu Uredbe Rim II je autonoman pojam koji ne treba nužno tumačiti u okviru nacionalnog prava. Trebao bi obuhvatiti kršenje obveze iznošenja podataka i prestanak pregovora o ugovoru. Stoga, kako bi se poštivali javni interesi i načela autonomije stranaka, kao i da bi se ojačala pravna sigurnost, strankama je dozvoljeno izabrati pravo koje će se primjenjivati na izvanugovorne obveze.⁵⁹

Subjektivna i objektivna odgovornost slijedeće su vrste odgovornosti za štetu u sustavu odštetnog prava u Republici Hrvatskoj. Subjektivna (kulpozna) odgovornost postoji ako je za nastalu šteta utvrđena posebna krivnja štetnika uz opće pretpostavke o šteti. Subjektivnu odgovornost dijelimo na dvije osnovne odgovornosti; onu kod koje se krivnja dokazuje i onu kod koje se krivnja predmnijeva. Ona kod koje se krivnja dokazuje jest odgovornost kod koje se krivnja dokazuje i to je svedeno na iznimku prema Zakonu o obveznim odnosima. Ako je oštećenik dužan, potrebno je dokazati i krivnju štetnika, te se ovdje krivnja dokazuje određenim dokazima. S druge strane, odgovornost kod koje se krivnja predmnijeva znači da oštećenik mora dokazati štetnu radnju, štetu, uzročnu vezu, a krivnja se štetnika ne dokazuje već se predmnijeva, odnosno predviđa.

Objektivna odgovornost, s druge strane, jest odgovornost za štetu za čiji nastanak ne zahtijevamo krivnju štetnika. Ovdje se za štetu odgovara prema objektivnim činjenicama, odnosno prema činjenici da je šteta prouzročena nekom radnjom ili slično. Objektivna odgovornost nastaje kad se ispune pretpostavke štetnih radnji, štete, uzročne veze i protupravnosti u objektivnom smislu. Objektivna odgovornost se primjenjuje za štete od stvari i djelatnosti od kojih potječe povećana opasnost štete za okolinu.⁶⁰

Slijedeća vrsta odgovornosti jest vlastita odgovornost i odgovornost za drugoga. Vlastitom odgovornošću za štetu nazivamo odgovornost kada štetnik odgovara za štetu prouzročenu vlastitom štetnom radnjom. Odgovornost za drugoga je situacija kada netko

⁵⁷ Klarić, Vedriš, op.cit. str. 606-

⁵⁸ Uredba Rim II (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća. Službeni list Europske unije.

⁵⁹ Uredba Rim II (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća. Službeni list Europske unije.

⁶⁰ Klarić, Vedriš, op. cit., str 609-622.

odgovara za tuđu štetu, odnosno za štetu koju je činjenjem ili nečinjenjem počinila druga osoba. Tako primjer odgovornosti za drugoga imamo u primjeru kada je roditelj ili skrbnik odgovoran za maloljetnika, za duševno bolesne i mentalno zaostale osobe ili na primjer odgovornost poslodavca za zaposlenike.⁶¹

Odgovornost više osoba za istu štetu predstavlja činjenično stanje kada više osoba odgovara za štetu, te odgovornost može biti podijeljena ili solidarna. Kod podijeljene odgovornosti svaka od više osoba odgovara jednako za štetu, odnosno za određeni dio štete, a u solidarnoj odgovornosti riječ o činjenici kad svaki od više štetnika odgovara za cjelokupnu štetu bez obzira na udio u prouzročenju štete.⁶²

Osim navedenih, tu su i posebni slučajevi odgovornosti za štetu, na primjer zbog uskraćivanja nužne pomoći, odgovornost u vezi s obvezom sklapanja ugovora i odgovornost u vezi s obavljanjem poslova od javnog interesa. Odgovornost zbog uskraćivanja nužne pomoći jest predviđena kao odgovornost za štetu koja nastane uskraćivanjem pomoći osobi čiji su život ili zdravlje ugroženi. Odgovornost u vezi sklapanja ugovora je odgovornost kada je predviđena odgovornost za štetu sankcija za povredu obveze sklapanja ugovora, odgovornost u vezi s obavljanjem poslova od javnog interesa je odgovornost koju imaju osobe koje obavljaju poslove u javnom interesu, poput komunalnih službi ili druge slične djelatnosti.⁶³

Kako bi se poboljšala prekogranična suradnja u međunarodno privatnom pravu, donesen je Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima.⁶⁴ Zakonom je određeno da se za fizičku osobu kao subjekt prava, određuje mjerodavno pravo one države čija je ta osoba državljanin. Pripadnost, s druge strane, pravne osobe, određuje se po pravu one države u kojoj je pravna osoba osnovana. Ukoliko pravna osoba ima sjedište u drugoj državi, a ne u onoj u kojoj je i osnovana, pravna osoba smatrat će se pravnom osobom te države. Vezano za vlasničkopravna i druga prava nad stvarima, nadležno pravo jest ono gdje se stvar nalazi. Za ugovorne obaveze, nadležno je pravo koje su izabrale stranke iz ugovora. To je dakako moguće ukoliko Zakon to izrijeком dopušta. Za izvanugovornu štetu, važno je znati da se mjerodavnost određuje kroz pravo mjesta gdje je radnja izvršena, ili pravo mjesta gdje je nastala neka posljedica nakon počinjenja štete.⁶⁵

Ovim poglavljem napravljena je uvertira u daljnji dio rada koji se odnosi na europeizaciju hrvatskog odštetnog prava. Zato je važno razumijeti što je građansko pravo pošto iz njega potječe odštetno pravo. Također, da bi razumijeli što je odštetno pravo, potrebno je bilo objasniti sve njegove dijelove. Stoga, u daljnjem dijelu rada, kada se uvodnim dijelom objasnio sustav odštetnog prava u Hrvatskoj, možemo se baviti temom europeizacije tog istog prava.

⁶¹ Ibid, str. 622-625.

⁶² Ibid, str. 625-627.

⁶³ Klarić, Vedriš, op.cit. str. 627.

⁶⁴ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima, NN 53/91, 88/01

⁶⁵ Ibid.

3. MJERODAVNE ODREDBE EUROPSKOG PRIVATNOG PRAVA

Europsku uniju danas čini dvadeset i osam članica, među kojima je Hrvatska kao zadnja država koja je postala članica te društvene tvorevine. Europska unija svoj identitet gradi zadnjih šezdeset godina, te taj proces neprestano traje. Europska unija svakodnevno se razvija te se tim procesom mijenja i pravna stečevina Unije, kojoj se moraju prilagoditi sve članice i one zemlje koje to žele biti. Istodobno, ona svoj identitet gradi procesima unifikacije i harmonizacije javnopravnih i privatnopravnih propisa.⁶⁶

Kroz vrijeme se razvilo europsko pravo kao pojam, pa stoga možemo reći da je europsko pravo prije svega pravni sustav. Europsko je pravo krovni pojam za razne međusobno isprepletene pravne poretke, posebice na području Europske unije. Tu su važni razni ugovori o osnivanju, propisi, odluke, presude europskih sudova i razni drugi akti koje Unija donosi kroz svoje djelovanje. U širem smislu, govori se o europskom pravu u užem smislu te ono kao takvo uključuje mnogobrojne institucionalne suradnje između država članica, Zapadnoeuropske unije, Europske organizacije za sigurnost i suradnju te suradnju drugih važnih organizacija.⁶⁷

Europsko međunarodno privatno pravo su odredbe međunarodnog privatnog prava sadržane u pravnim aktima Europske zajednice. Međunarodno privatno pravo se rabi kao izraz uz europsko međunarodno pravo. Europsko međunarodno privatno pravo važna je sastavnica europskog prava, jer ono osnažuje i pospješuje eurointegracijski proces, pa je važno znati njegove temeljne odrednice. Ono se razvilo kao samostalna pravna disciplina, koja je različita od nacionalnih prava država članica. To je pravno područje koje ulazi u praksu građanskog prava, te se njime bave svi pravni stručnjaci, od europskih praktičara preko odvjetnika i sudaca.⁶⁸

Stoga, norme europskog privatnog prava ne tvore homogenu pravnu cjelinu, već su često povezane raznim normama koje nemaju privatnopravni karakter. Norme europskog prava često su heterogenog karaktera, gdje pod pritiskom stvaranja sve većeg broja ne-homogenih normi europskog prava, dolazi do procesa unifikacije i harmonizacije prava. Najveći je broj normi europskog prava vezan upravo uz obvezno pravo – ugovorno i izvanugovorno, zatim za trgovačko pravo, prava intelektualnog vlasništva, obiteljsko pravo i razna druga prava.⁶⁹

⁶⁶ Bouček, op. cit., str. 1796.

⁶⁷ Bouček, V. (2009). *Europsko međunarodno privatno pravo u eurointegracijskom procesu i harmonizacija hrvatskog međunarodnog privatnog prava*. Zagreb: Sveučilišna tiskara d.o.o.

⁶⁸ Ibid, str. 5-8.

⁶⁹ Proso, M., Štambuk Šunjić, M. (2008). *Principi europskog ugovornog prava s osvrtom na ugovornu odgovornost za neimovinsku štetu prema novom ZOO-u*. Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, 45(4).

Europska unija nema direktnu nadležnost u uređivanju građanskopravnih odnosa, već je to oblast u nadležnosti država članica. Ipak, Unija može donekle zadirati u tu oblast u okviru ovlasti koje su joj povjerene europskim pravom. Jedan od osnovnih ciljeva s kojim Unija ipak intervenira u područja prava država članica, jest razvijanje gospodarskih aktivnosti, pri čemu se to postiže kreiranjem i održavanjem jedinstvenog europskog tržišta. Europska unija kao nadnacionalna zajednica, nastoji uskladiti prava svojih država članica, kako ne bi došlo do neravnopravnosti i raznih drugih razlika u primjeni europske pravne stečevine. Stoga je važno znati da Unija samo posredno utječe na države članice, no u nekim ih slučajevima izričito obvezuje da mijenjaju svoja nacionalna zakonodavstva u skladu s europskim normama.⁷⁰

Europsko se pravo nalazi u suodnosu s raznim granama prava, između ostalog, nalazi se u suodnosu s međunarodnim privatnim pravom. Europsko pravo i međunarodno privatno pravo razvijali su se zasebnim putevima. Stoga se europsko pravo brine pretežito o gospodarskoj integraciji Europske ekonomske zajednice i Europske unije, a važno za europsko pravo jest i rad na gospodarskopravnoj optici koja treba na specifičan način nadići gospodarske interese pojedinih država članica. Još jedno bitno obilježje europskog prava je njegova hijerarhijska nadređenost nacionalnom pravu država članica. Stoga se europsko pravo odražava vertikalnim promišljanjem pri čemu se europska integracija kroz ovo pravo provodi kroz subordinaciju. S druge strane, međunarodno privatnog pravo rješava privatnopravne situacije horizontalnim pristupom, a sukob prava rješava koordinacijom. Međunarodno privatno pravo uvažava kulturni identitet pojedinca i koegzistenciju različitih pravnih sustava.⁷¹ Europsko pravo dakle vertikalnog je tipa, te je nadređeno nacionalnim pravima, pri čemu su nacionalna prava s europskim u odnosu subordinacije. S druge strane, međunarodno privatno pravo nešto je blažeg oblika, te nastoji eventualne kolizije prava rješavati koordiniranim djelovanjem kako bi se svima udovoljilo i kako se nikome ne bi napravilo na štetu.

Europeizacija je dakle suvremena društvena pojava na području Unije, u europskom gospodarskom prostoru i širim okvirima. To je fluidno odrediv pojam. Europeizaciji međunarodnog privatnog prava prethodila je globalizacija kao poticaj. Globalizacija je proces povezivanja industrijskih i financijskih aktivnosti na svjetskom tržištu.⁷² Ona potiče ubrzane integracijske procese diljem svijeta, pa tako Unija i Hrvatska dakako nisu iznimke. Globalizacijom se u našem svijetu potiču razne suradnje, pa se tako zadnjih godina osnivaju razne organizacije koje se gospodarski povezuju, poput NAFTA-e, MERCOSUL-a ili ASEAN-pakta. U današnje vrijeme integracijski proces pretvara međunarodno privatno pravo iz nacionalnog u integracijsko pravo, što znači da to pravo postaje upravo ono što i sam naziv te grane prava kaže – međunarodno pravo, odnosno europsko u pravom smislu

⁷⁰ Ibid, str. 514.

⁷¹ Bouček, op. cit., str. 5-8.

⁷² Staničić, M. (2000). Globalno gospodarstvo i globalizacija. *Ekonomski pregled*, 51(9-10), str. 918-927.

te riječi. To pak dovodi do još jednog suvremenog trenda koji nazivamo – europeizacija.⁷³

Europeizacija kao suvremena društvena pojava na području Unije i u europskom gospodarskom prostoru, uvjetovana je širim integracijskim trendovima i izlazi iz vlastitih okvira. Dvije su osnovne sastavnice europeizacije – *ius commune* i komunitarizacija.

Ius commune sastavnica je europeizacije koja proučava europske pravne korijene i pravna načela nacionalnih pravnih poredaka. *Ius commune* ima recesivnu poziciju u procesu europeizacije, dok komunitarizacija ima dominantnu poziciju. Komunitarizacija je proces na području država članica koji je zapravo specifična društvena pojava obilježena trendom koji pokazuje kako suvremena nacionalna država gubi dominantnu poziciju u donošenju pravnih normi, a istodobno europska zajednica dobiva sve šire ovlasti. To je stalni proces na području Unije kojim se nacionalna pravila zamjenjuju onima donesenim od nadležnih tijela Zajednice. Ovaj je proces poseban jer pospješuje unifikaciju europskog prava.⁷⁴ Komunitarizacija posebice doprinosi boljem razvitku europskog nadnacionalnog prava, te nacionalna prava ovim procesom, s vremenom sve više gube na važnosti. Komunitarizacijom do izražaja dolaze prvenstveno europska prava.

Komunitarizacija može biti utemeljena na legislativnoj aktivnosti nadležnih tijela Zajednice i u praksi ju provodi Europski sud. Ona je također poseban proces jer zahvaća veće dijelove javnog i privatnog prava. Sastavni je dio eurointegracijskog prava Unije, i pospješuje razvitak međunarodnog privatnog prava.⁷⁵

Komunitarizacijski proces građanskog prava pretočio se u nove uredbe ili u određene odredbe sadržane u uredbama. Te uredbe su: Uredba 44/2001, Uredba 1347/2000, Uredba 2201/2003, Uredba 1348/2000, Uredba 1393/2007 i razne druge kojima se nastojalo urediti pravna pitanja međunarodnog privatnog prava. Uz navedene uredbe, važne su i obvezujuće smjernice i odluke Vijeća Europe i Parlamenta.⁷⁶ Harmonizacija je pak proces usklađivanja prava jedne države s pravom ili pravnim poretom drugog pravnog subjekta. U europskom pravu već u izvornim Rimskim ugovorima iz 1957., harmonizacija je postala osnovnom sastavnicom integracije Unije. Prvotno je ovaj proces orijentiran na zajedničko tržište. Harmonizacija potiče unifikaciju, kao proces izjednačavanja pravnih propisa stvaranjem jedinstvenog prava i pravnih sustava.⁷⁷

Što se tiče projekata i inicijativa europskog privatnog prava, a samim time i ugovornog prava, krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća sve se češće u upravnoj znanosti nastojalo upozoriti na razlike u nacionalnim pravima, posebice u ugovornom pravu država članica. To je predstavljalo ozbiljnu prepreku funkcioniranju zajedničkog tržišta te se stoga

⁷³ Bouček, op. cit., str. 15-19

⁷⁴ Bouček, op. cit., str. 15-19

⁷⁵ Ibid, str. 19-22.

⁷⁶ Bouček, op. cit., str. 17.

⁷⁷ Ibid, str. 9-10

pozvalo na pojačanu aktivnost europskog zakonodavca. Stoga je Komisija 2001. donijela akt *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on European Contract Law*, pod kraćim nazivom *Communication 2001*.⁷⁸

Communicationom je Komisija dozvolila četiri opcije za rješavanje nastalih problema. Komisija ostavlja otvorena vrata za druge opcije te ističe da se ponuđene opcije mogu i kombinirati. Prva je opcija ne poduzimanje nikakvih aktivnosti, druga opcija jest promicanje aktivnosti na utvrđivanju zajedničkih načela ugovornog prava nacionalnih sustava država članica. Treća opcija je usmjerena na poboljšanje postojećeg *acquisa* i uklapa se u ostvarenje strategije Lisabonskog ugovora. Zadnja opcija je usvajanje novog sveobuhvatnog normativnog akta koji bi sadržavalo opće odredbe ugovornog prava i pravila o pojedinim ugovorima. Temeljem reakcija prikupljenih nakon izdavanja *Communicationa*, izrađen je Akcijski plan kojim se nastojalo postići koherentnije europsko ugovorno pravo.⁷⁹

Stoga je donesen zajednički referentni okvir za djelovanje kao pretpostavka i sredstvo za reviziju *acquisa* u pojedinim zemljama članicama. Akcijski je plan predviđao niz započelih istraživačkih projekata u oblasti europskog privatnog prava i predložio je iniciranje novih, ukoliko se ukaže potreba.⁸⁰

Europsko je međunarodno pravo dakle, važna sastavnica europskog prava. Pridonosi očuvanju i razvitku Unije, kao prostora slobode, sigurnosti i pravnog prostora. Jamči i potiče eurointegracijski proces, te se figurira kao pravni predložak ili model poretka za harmonizaciju hrvatskog međunarodnog privatnog prava.⁸¹ Europsko međunarodno pravo omogućuje državama članicama da razvijaju svoja nacionalna prava u europskom smjeru, te da ih također usklade. Važno je da sve države članice djeluju po istom pravu, pa su stoga procesi harmonizacije, unifikacije i komunitarizacije, od izrazite važnosti za države članice. Njima se nastoji postići da sve države članice imaju jednako ili dovoljno slično, određene pravne norme, kako bi svi stanovnici Europske unije imali jednaka prava, te kako se nitko ne bi osjećao diskriminirano. Kako to države članice provode u stvarnosti, već je drugo pitanje. Svaka članica zasigurno nastoji učiniti što bolji posao, kako bi nacionalno zakonodavstvo udovoljilo kriterijima Europske zajednice.

3.1. Odnos europskog prava i međunarodnog privatnog prava

Dodirne točke ovih prava tijekom eurointegracijskih procesa, doprinose pojavi specifičnih pravnih problema. Razvitak europskog prava i međunarodnog privatnog prava tekao je u počecima eurointegracije zasebnim putevima. Europsko pravo, brinulo se pretežito o tvorevinama europske integracije Europske ekonomske zajednice i Europske unije.

⁷⁸ Petrić, S. (2009). *Nacrt zajedničkog referentnog okvira za europsko privatno pravo*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 30(1), str. 473-513.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Bouček, op. cit., str. 8.

Temeljilo se prvenstveno na gospodarskopravnoj optici koja je težila da nadvisi gospodarske interese država članica. Zato je europsko pravo već šezdesetih godina prošlog stoljeća, steklo obilježje načela izravnog učinka. Njegovo se važenje temelji na izravnom važenju, pa su ga nacionalni sudovi primorani primjenjivati. Za europsko je pravo bitna i njegova hijerarhijska nadređenost državama članicama Unije, stoga ono održava vertikalno promišljanje. Europsko pravo svoju silu provodi kroz subordinaciju. Ono se nameće državama članicama kroz tzv. *obligation de resultat*.⁸² Kako smo već naveli, europsko je pravo glavno pravo koje se nameće državama, te zahtijeva da ga sve države članice poštuju, bez mogućnosti odabira i bez iznimke.

S druge strane, međunarodno privatno pravo je drugačije koncipirano. To se jasno vidi iz njegovih odlika. To je sustav pravila koji je utemeljen na pravnim normama koje izražavaju vrijednosni sustav nacionalnih država. Ono rješava privatnopravne situacije, promišlja horizontalno, a sukobe rješava koordinacijom prava. Pritom se misli da ono bira konkurirajuće pravo između hijerarhijski jednako vrijednih prava, odnosno ono pravo koje najviše odgovara privatnopravnim osobama.⁸³ Međunarodno privatno pravo nešto je blaže od europskog prava, ono je fleksibilnije i nastoji se prilagoditi ljudima i njihovim potrebama, kao i potrebama nacionalnih zakonodavstava.

Ova dva prava često se nalaze u koliziji, te iz te kolizije često proizlaze određeni problemi. Ti problemi proizlaze iz europskog prava na privatnopravne odnose povezane s drugim državama, dakle posebice se javljaju problemi u odnosima prekograničnih obilježja.⁸⁴ Kolizije su moguće u svim područjima prava, ali postoje načini rješavanja tih kolizija. O tome, malo kasnije u ovom radu.

3.2. Izvori europskog međunarodnog privatnog prava

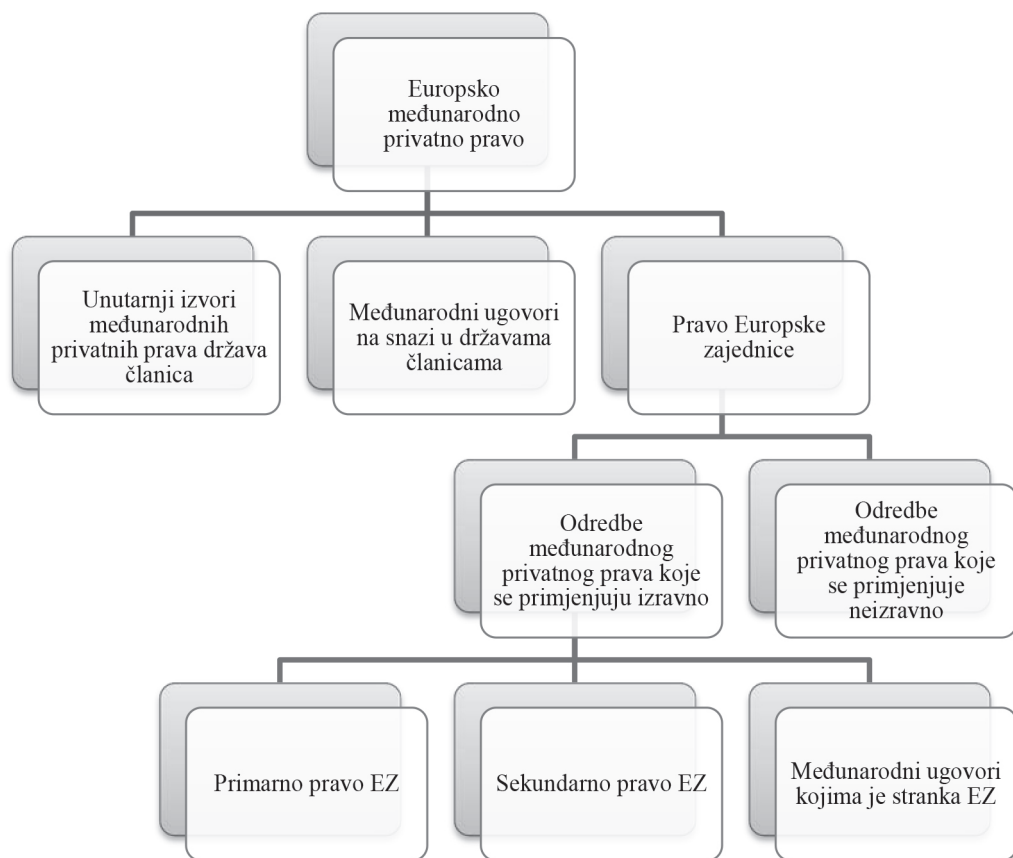
Izvore se međunarodnog europskog privatnog prava može podijeliti na unutarnje izvore, međunarodne ugovore na snazi u državama članicama i pravo Europske zajednice. Pravo EZ kao izvor prava nadalje se dijeli na odredbe koje se primjenjuju izravno i one koje se primjenjuju neizravno. Odredbe koje se primjenjuju izravno dalje se dijele na primarno i sekundarno pravo EZ i međunarodne ugovore kojih je stranka EZ.⁸⁵

⁸² Bouček, op. cit., str. 5-8.

⁸³ Ibid, str. 8.

⁸⁴ Ibid, str. 25-30.

⁸⁵ Ibid, str. 30-42.

Slika 3. Izvori međunarodnog privatnog prava⁸⁶

Ipak, zaključno možemo reći kako se europsko međunarodnog privatno pravo u širem smislu može promatrati kroz njegove dvije sastavnice a to su: nacionalno međunarodno privatno pravo i nadnacionalno europsko međunarodno privatno pravo Europske zajednice koje je donijelo nadležno tijelo ili je sadržano u nekim europskim ugovorima.⁸⁷

Kako bismo razumijeli ovu podjelu izvora europskog međunarodnog privatnog prava, važno je znati u kakvom su odnosu europsko pravo i nacionalno međunarodnog privatno pravo. Pravni ustroj Unije polazi od načela davanja prednosti nacionalnim pravima ili pravu Zajednice. Stoga, ako bi se u ovom odnosu prednost dala nacionalnim pravima, bilo bi skoro pa nemoguće izgraditi zajedničko jedinstveno tržište na području Unije. Stoga je već iz tog očito koliko je važna unifikacija, ali i harmonizacija pravnih načela Unije. To znači da u eurointegracijskom procesu prednost može imati samo integracijsko pravo – pravo Unije, odnosno međunarodnog privatno pravo. Ipak, osnivački ugovori Unije o tome ne kazuju izričitom odredbom, već je to pitanje svojim odredbama razriješio Europ-

⁸⁶ Obrada autora prema Bouček, op. cit., str. 30-42.

⁸⁷ Ibid, str. 30-42.

ski sud koji je odredio izravnu primjenu odredaba prava Zajednice kad isti pravni odnos uređuju i nacionalna prava.⁸⁸ Iako je dakle europsko međunarodno pravo po pravnoj snazi iznad nacionalnog, još uvijek određena područja pripadaju isključivo nacionalnim vlastima i odredbama.

Izvori se europskog međunarodnog privatnog prava izrazito rijetko nalaze u primarnom pravu Europske zajednice. Ipak, izričito se zabranjuje svako ponašanje suprotno slobodnom tržišnom natjecanju unutar zajedničkog tržišta, te se zabranjuje zloraba vladajućeg položaja poduzeća između privatnopravnih i javnopravnih gospodarskih subjekata koji imaju učinak na zajedničkom tržištu. U međusobnim odnosima pojedinaca i privatnopravnih subjekata, odredbe EZ imaju horizontalan učinak te u tom smislu postoji hijerarhijska ljestvica izvora međunarodnog privatnog prava EZ na području Unije. Sva navedena obilježja su dio izvora privatnog prava u primarnom smislu. S druge strane, izvori suvremenog europskog međunarodnog privatnog prava nalaze se u sekundarnom pravu. Stoga, izvori u sekundarnom smislu su uredba i smjernica.⁸⁹

Uredba je obvezujući pravni akt koji u svim državama članicama djeluje izravno, te njene odredbe sudovi članica primjenjuju izravno bez naknadno provedenih akata, što znači da uredba nije dio nacionalnog prava već se u hijerarhiji nalazi iznad svih izvora autonomnog privatnog prava. Uredbe su dakle po pravnoj snazi jače od preostalih nacionalnih izvora. Kada govorimo o utjecaju uredbi na međunarodne ugovore, postoji nekoliko pravnih situacija. Nadređenost europskog prava neće se primjenjivati na međunarodne ugovore koji sadrže odredbe međunarodnog privatnog prava u kojima su ugovorne stranke treće države uz članice Unije. Nadalje, u intereuropskim privatnopravnim odnosima, europsko međunarodno privatno pravo ima prednost u primjeni. Uredba sve više jača u primjeni nacionalnih prava država članica, a međunarodni ugovori između država, gube na snazi.⁹⁰

Uredbe odlikuju dvije karakteristike. Prva karakteristika je njihov karakter, što znači da se isti zakon donosi za cijelu Uniju, bez obzira na granice i primjenjuje se jednako u svim državama članicama. Druga karakteristika jest izravna primjenjivost uredbi, što znači da se pravni akti ne moraju prenositi u nacionalne zakone, već se time daju određena prava ili nameću obveze.⁹¹ Uredba je dakle obvezujući pravni akt, za nju ne postoji mogućnost odabira da se ne primjenjuje, te u hijerarhijskoj ljestvici dolazi iznad nacionalnih prava.

Smjernica (direktiva) je izvor prava kojim se svaka država članica obvezuje da ostvari cilj za koji je određeno da se mora ostvariti, ali nacionalni organi slobodni su u izboru oblika i sredstava. Pritom je proces harmonizacije usmjeren smjernicama, stupnjeviti je i događa se prvo na razini zajednice, a zatim na nacionalnoj razini.⁹²

⁸⁸ Ibid, str. 30-42.

⁸⁹ Bouček, op. cit., str. 30-42.

⁹⁰ Ibid, str. 30-42.

⁹¹ <http://milelasic.com/?p=3221> posjećeno dana 27.09.2017.

⁹² Bouček, op. cit., str. 30-42.

Unija u smjernicama donosi razna vlastita kolizijska pravila, koja imaju osebnju strukturu u području međunarodnog privatnog prava. Države članice poduzimaju potrebne mjere kako određenim stjecateljima prava ne bi bila umanjena zaštita na području određenom nekom smjernicom. Od smjernica kao izvora međunarodnog privatnog prava, važno je razlikovati odredbe nacionalnih prava koje su nastale primjenom smjernica nadležnih tijela Zajednice. Takve harmonizirane odredbe u primjeni imaju prednost među unutarnjim izvorima autonomnog prava. Smjernica svoj pravni položaj u hijerarhijskoj ljestvici izvora, temelji na općim pravnim načelima koja posjeduje. Stoga, dva osnovna pravila kojima se vodimo prilikom određivanja hijerarhije u ovom pravu jesu: *lex specialis derogat legi generali* i *lex posterior derogat legi priori*.⁹³ Drugim riječima, kroz usklađivanje međunarodnog privatnog prava smjernicom, ne nastaje novo europsko pravo, već nastaje novo nacionalno pravo. Iz toga se može iščitati funkcija smjernice kao izvora europskog međunarodnog privatnog prava, a to je da ona omogućuje da se u svim državama članicama Unije, privatnopravne situacije rješavaju na jednak kolizijskopravni način. Smjernica može pod određenim pretpostavkama sadržavati i skriveno ili nepisano kolizijsko pravilo koje može stvarati neposredni kolizijski učinak.⁹⁴ Smjernicama se dakle rješavaju kolizijskopravne norme, te smjernica daje mogućnosti i upute kako te norme riješiti. I smjernica je obvezujući pravni akt, koji specifično usmjerava države članice na harmonizaciju nacionalnih prava.

Uz smjernice i uredbe, Europska unija donosi i još neke propise koje možemo uključiti u izvore europskog prava. To su prije svega, odluke, preporuke i mišljenja.

Odluka je obvezujuća onim državama kojima je upućena, te se u tim državama izravno primjenjuje. Preporuke nisu obvezujuće, već se institucijama omogućuje da iznesu svoja stajališta, a pritom se ne nameću nikakve pravne obveze tijelima kojima su upućene. Mišljenje je instrument kojim se institucijama omogućuje da daju neobvezujuće izjave bez nametanja pravnih obveza, mogu ga izdati Komisija, Vijeće, Parlament, Odbor regija ili Europski gospodarski socijalni odbor.⁹⁵

Da su ovo pravni instrumenti Unije, potvrđeno je Ugovorom iz Lisabona, a uz ove instrumente moramo spomenuti i međuinstitucionalne sporazume, rezolucije, zaključke, zelene i bijele knjige i slično.⁹⁶

Međunarodni ugovori kojih je stranka EZ kao treća sastavnica izravnih odredbi, određeni su kao ovlast i vrijede glede europskog međunarodnog privatnog prava. EZ nastoji uređivati europsko sekundarno pravo, što znači da je vanjska nadležnost EZ glede ovog prava određena odredbama Ugovora o EZ. Takvi ugovori imaju neposrednu primjenu i u hijerarhijskom se smislu nalaze između primarnog europskog prava i uredaba kao izvora

⁹³ Ibid, str. 30-42.

⁹⁴ Bouček, op. cit., str. 32-35.

⁹⁵ https://europa.eu/european-union/eu-law/legal-acts_hr posjećeno dana 26.09.2017.

⁹⁶ <http://milelastic.com/?p=3221> posjećeno dana 27.09.2017.

europskog sekundarnog prava.⁹⁷ Međunarodni ugovori dakle nalaze se u nekom međuprostoru između primarnog prava kao izvora europskog prava i sekundarnih pravnih izvora.

Međunarodne ugovore, promatrajući ih kao izvore međunarodnog privatnog prava Unije, možemo podijeliti na dvostrane, višestranne, kao i na međudržavne i europske ugovore. Međudržavni ugovori su ugovori koji se sklapaju između država članica Unije kao i između države članice i trećih država koje se nalaze izvan EU. Oni su dakle rezultat suradnja dviju ili više vlada država pod određenim pretpostavkama koje određuje država članica ili ne-članica. Europski ugovori, s druge strane, su međunarodni ugovori kojih je stranke EU, a mogu biti zaključeni između EU i trećih država ili međunarodnih organizacija ili unutar EU. Tako su pregovori i sklapanje ovih ugovora određeni europskim pravom.⁹⁸

Međunarodni ugovori su izvori izvan ili unutar eurointegracijskih okvira. Izvan eurointegracijskih okvira su ugovori kojima država stranka ujednačuje međunarodno privatno pravo, a stranke tih ugovora u velikom su broju države članice i države ne-članice. Međunarodni ugovori u eurointegracijskim okvirima, odnose se prvenstveno na razdoblje kada je šest država osnivačica nastojalo ujednačiti ovo pravo. To su postizale upravo međunarodnim ugovorima koji su im bili glavni instrumenti za provođenje unifikacije, a tu fazu upravo nazivamo međunarodnopravna eurointegracijska faza.⁹⁹

Važni su još i međunarodni ugovori koji se nalaze u zajedničkopravnoj eurointegracijskoj fazi u razdoblju 1999. – 2009. Prvenstveno je europsko međunarodno privatno pravo tada u pravnotehničkom smislu postalo pravo EZ koje se uređuje u pravilu sekundarnim pravom Unije, a glavni instrument za unifikaciju jest uredba.¹⁰⁰ Izvori međunarodnog privatnog prava, posebice međunarodne ugovore, tumači Europski sud koji je dužan tumačiti europsko primarno pravo i njegove izvore i izvore europskog sekundarnog prava. Tumači međunarodne ugovore onda kada su države stranke koje su sklopile međunarodni ugovor, takvo tumačenje ugovorile.¹⁰¹

Nova etapa eurointegracijskog procesa bio je neuspjeli ugovor o europskom Ustavu iz 2004., ali nakon neuspješnog donošenja tog akta, donesen je Ugovor iz Lisabona koji je još uvijek od izrazite važnosti za EZ. Kroz njega se nastojalo udovoljiti zahtjevima mnogim kritičarima prethodnog akta, te se nastojalo da ipak zadrži uredbe i smjernice kao i ostale zajedničke propise institucija EU. To znači da Unija ipak neće biti ovlaštena donositi tzv. europske zakone ili okvirne zakone kako je bilo predloženo u neuspjelom ugovoru.

⁹⁷ Bouček, op. cit., str. 38-42.

⁹⁸ Bouček (2011), op. cit., str. 1798-1799.

⁹⁹ Ibid, str.1798-1799.

¹⁰⁰ Ibid, str. 1804.

¹⁰¹ Bouček (2009), op. cit., str. 42.

Postoje razne metode koje se bave tumačenjem prava. Metode kojima se tumače pravni izvori međunarodnog privatnog prava su: gramatičko tumačenje, povijesno tumačenje, poredbenopravno tumačenje, sustavno i teleološko tumačenje.¹⁰²

Gramatičko tumačenje zahtijeva da odredbe budu jasne, točne, razumljive i čitke, stoga ovo tumačenje nailazi na problem već pri samom početku njegove primjene. Naime, pošto je Unija multikulturalna, a samim i time multijezična tvorevina, postavlja se pitanje kako da se u ovom tumačenju pronađe uobičajeni i prirodni smisao riječi u svim jezicima koje Unija govori. Stoga je prihvaćena francuska doktrina *acte clair*, prema kojoj se nastoji naći europskopravno značenje riječi kako se ne bi ugrozio cilj jedinstvene primjene pravnih pravila.¹⁰³ Svaki od jezika koji govore članice Unije, naziva se glavnim jezikom Europske unije. Obzirom na to, teško je odrediti prijevode normi da oni budu jedinstveni. Stoga se ovim tumačenjem nastoji prilagoditi značenje riječi, kako se u nekim dijelovima Unije ne bi izgubio smisao europskih normi. Stoga je ovo tumačenje od važnosti za Europsku uniju i njene članice.

Nadalje, povijesno tumačenje poziva se na nacрте i prijedloge europskog sekundarnog prava koje je u fazi donošenja objavljivala Komisija. Povijesno tumačenje kreće od povijesti donošenja normi, te njihovog značenja od samog početka. Poredbenopravno tumačenje je mnogo važnije od povijesnog, pa se Sud u svojim presudama poziva i na opća pravna načela. Ovo pravno tumačenje ne bi smjelo proturiječiti ciljevima europskog pravnog akta. Poredbenopravno tumačenje mora biti u skladu s europskim pravnim aktima, te mora biti smisleno.¹⁰⁴

Sustavno tumačenje je tumačenje kod kojeg Sud, služeći se položajem određenog propisa u pravnom sustavu, poziva na sistematiku pravnog akta europskog sekundarnog prava te ga tumači kroz kontekst osnivačkih ugovora. Ovo tumačenje često je potrebno produbiti teleološkim tumačenjem.¹⁰⁵

Teleološko tumačenje počiva na određivanju smisla i svrhe predmeta određene pravne norme, pritom se polazi od objektivnih ciljeva i svrhe normi europskog prava. Ovim je tumačenjem Europski sud nastojao pospješiti eurointegracijski proces i postao je u ustroju prava važan čimbenik.¹⁰⁶ Posljednja dva tumačenja, sustavno i telološko, povezana su. Često je potrebno sustavno tumačenje produbiti telološkim, te se ova dva tumačenja u suštini nadopunjuju. Često su ovisna jedno o drugome. Polazeći od toga, s oba navedena tumačenja, Zajednica, ali prije svega europski sudovi, nastoje čim pravilnije tumačiti navedene pravne norme, akte, osnivačke ugovore Unije, kroz ciljeve i svrhe normi.

¹⁰² Ibid, str. 95-99.

¹⁰³ Ibid, str. 96.

¹⁰⁴ Ibid, str. 97.

¹⁰⁵ Ibid, str. 98.

¹⁰⁶ Ibid, str. 99.

3.3. Povijesni razvitak europskog međunarodnog privatnog prava

Kako bi se razumio proces razvitka europskog međunarodnog privatnog prava, potrebno je razumijeti ugovore koji su pomogli u procesu razvijanja tog prava. Tako je važan Rimski ugovor kao jedan od osnivačkih ugovora Unije iz 1957. Njime se nastojalo urediti glavne značajke Unije kao organizacije, a vezano za privatno pravo, ono je bilo samo jedna od odredbi u Ugovoru kojom je utvrđeno da će države članice pristupiti međusobnim pregovorima kako bi za svoje državljane ostvarile određene pogodnosti.

Te pogodnosti ticale su se zaštite osoba i korištenja i zaštite drugih prava, ukidanja dvostrukog oporezivanja kao i uzajamnog priznavanja društava, te raznih drugih pogodnosti za građane.¹⁰⁷ Ta je odredba pokazala da se tada od svih pitanja međunarodnog privatnog prava u širem smislu, samo priznanje stranih odluka percipiralo kao pravno pitanje na području Europske ekonomske zajednice i da se samo to trebalo ujednačiti s međunarodnim ugovorima.¹⁰⁸

Nadalje, važan akt je i Europski jedinstveni akt koji je noviji izvor međunarodnog privatnog prava, te je dao važne smjernice za razvoj privatnog prava. Europski jedinstveni akt iz 1986. uveo je koncept unutarnjeg tržišta te se nastojalo međunarodno privatno pravo harmonizirati s kolizijskim pravilima.

Ugovor iz Maastrichta pak, bavio se pravosudnom suradnjom u građanskim predmetima, te je ovim Ugovorom Vijeće Europske unije omogućilo državama članicama da predlaže međunarodne ugovore. Ugovorom iz Maastrichta pravosudna se suradnja u građanskim predmetima utvrdila kao područje suradnje od zajedničkog interesa. Što je donio Ugovor iz Maastrichta, moguće je uvidjeti kroz slijedeći shematski prikaz.

EU + EZ + 2 politike		
I. Europska monetarna unija Ugovor o EZ nastaju: Euroatom i Ezuč - nadnacionalno pravo	II. Zajednička vanjska i sigurnosna politika - nastaje međuvladina suradnja	III. Polijska i pravosudna suradnja u kaznenim predmetima - nastavlja se međuvladina suradnja

Slika 4. Shematski prikaz Unije prema Maastrichtskom ugovoru¹⁰⁹

¹⁰⁷ Bouček (2009), op. cit., str. 47-50

¹⁰⁸ Bouček (2011), op. cit., str. 1803.

¹⁰⁹ Obrada autora prema Bouček (2009), op. cit., str. 51.

Slijedeći ugovor, Ugovor iz Amsterdama uveo je mnoge sustavne promjene za međunarodno privatno pravo. Najvažnije su promjene koje su dovele do sustavne transformacije međunarodnog privatnog prava u legislativnoj nadležnosti za uređenje tog prava, promjene u postupku donošenja pravnih akata, te ponešto izmijenjena uloga Europskog suda u tumačenju europskog međunarodnog privatnog prava. Ugovor iz Nice promijenio je samo mjere na području pravosudne suradnje u građanskim predmetima.¹¹⁰

U građanskim predmetima, međunarodnog privatno pravo nastoji poboljšati i pojednostaviti sustav prekogranične dostave sudskih i izvansudskih podnesaka, te potiče suradnju u izvođenju dokaza, kao i priznanje i ovrhu sudskih i izvansudskih odluka u građanskim i trgovačkim predmetima. Nastoji također ujednačiti važeće kolizijske odredbe i ukloniti zapreke za nesmetano odvijanje građanskih postupaka. Stoga je važeće europsko međunarodno privatno pravo važna sastavnica prava EZ, i određuje se europskim sekundarnim pravom. Europsko je međunarodno privatno pravo prošlo kroz proces komunitarizacije, kako smo već kroz rad i naveli, a posebice je to doživjelo građansko procesno pravo, te su stoga donesene razne uredbe na području EZ.¹¹¹

Još jedno društveno područje imalo je utjecaj na razvitak međunarodnog privatnog prava, a to je područje ljudskih prava. Proces afirmacije ljudskih prava u europskom se pravu gotovo paralelno razvija s razvitkom europskog prava i međunarodnog privatnog prava. Važno je znati da su ljudska prava važna za europsko pravo. Važno u cjelokupnom razvoju europskog prava bilo je donošenje Ugovora iz Maastrichta čijim se odredbama odredilo da Unija počiva na načelima slobode, demokracije, poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda, a tu je i vladavina prava kao važno načelo. U tome je pomogao i Ugovor iz Lisabona, koji je ljudskim pravima dao posebno mjesto u Uniji. Europska konvencija o ljudskim pravima ipak štiti samo određena klasična temeljna prava, a jedan dio tih prava obuhvaća i privatna prava koja se štite. Pritom je proizašlo načelo enumeracije, kojim se utječe na međunarodno privatno pravo. Ljudska prava čine sadržaj općih pravila europskog i hrvatskog prava, pa je važno znati da i ona utječu na međunarodno privatno pravo.¹¹²

Uz ljudska prava, tu su i temeljne slobode određene raznim europskim propisima kojima se nastoji utjecati na relevantne gospodarskopolitičke procese u društvu. Pritom je najvažnija temeljna odredba kako bi osoba bila u potpunosti slobodna, načelo zabrane diskriminacije bilo kakve vrste. Načelo zabrane diskriminacije primjenjuje se diljem svijeta, pa tako i na području Unije i zemalja članica. Zabranjeno je drugim državljanima članicama nametati one obveze koje ne moraju ispunjavati vlastiti državljani, a zabranjena je i bilo kakva skrivena diskriminacija. S druge strane, temeljne slobode određene u raznim europskim ugovorima, jamče građanima pravo na zabranu količinskih ograničenja u trgovinskoj razmjeni država, proklamira se sloboda kretanja radnika, jamči se sloboda

¹¹⁰ Bouček (2009), op. cit., str. 55-60.

¹¹¹ Ibid, str. 63.

¹¹² Ibid, str. 125-144.

pružanja usluga i slobodan je promet kapitala i tekućih plaćanja. Što se tiče mogućih kolizija normi državnog i nadsudnacionog europskog prava, temeljne slobode spram međunarodnih privatnih prava su neutralne. S druge strane, mogu biti i kolizijske, a država je tada određište roba i dužna je poštivati pravila države iz koje potječe roba.¹¹³ Temeljne slobode i ljudska prava, određeni od strane Europske zajednice, osnovica su Europske unije kao tvorevine. One čine principe od kojih svaka država članica i svaka europska institucija mora polaziti u svome radu. One su okosnica prava Unije, te čine poseban sustav u tom pravu. Zabranjuju bilo kakvu vrstu diskriminacije ili bilo kakvu drugu vrstu spriječavanja da se koriste određena prava. Svaka osoba koja je dio država članica Unije, ima pravo na slobodne izbore, na nediskriminaciju, da je se poštuje, da ostvari svoja prava, a jednako tako da ostvari i svoje obveze, te se ni jednu osobu pritom ne smije ograničavati. Također, važno je znati pravila europskog slobodnog tržišta, kako bi se svima omogućila jednaka dostupnost proizvoda na području Unije.

U pravnom ustrojstvu europskog međunarodnog prava, važnu ulogu svakako ima Europski sud koji je jedan od pet glavnih organa Unije, a ujedno i najviša pravosudna institucija Unije. Ovlasti Suda određene su Ugovorom o EZ i u okviru svojih nadležnosti on vodi brigu o očuvanju prava prilikom tumačenja i primjere osnivačkih ugovora Unije. Ovaj sud nije moguće jednostavno tipizirati, jer on ima polivalentne odlike raznih vrsta sudova. Može se poistovjetiti s ustavnim sudom, upravnim sudom, a ima i odlike građanskog suda. Daje razna mišljenja i služi kao "motor integracije".¹¹⁴ Europski je sud pokretač europske integracije, te pazi na red i pravičnost u okvirima Unije. Bavi se tumačenjem i procjenjuje primjenjuju li se pravne norme Unije korektno u državama članicama.

Kako bismo dodatno pojasnili važnost europskog prava, važno je detaljnije poznavati procese usklađivanja (harmonizacije) prava. Stoga ćemo se u daljnjem radu baviti upravo tim procesom, kao procesom od izrazite važnosti za države članice u sklopu Unije.

4. HARMONIZACIJA HRVATSKOG I EUROPSKOG ODŠTETNOG PRAVA

Harmonizaciju možemo objasniti kao proces usklađivanja prava, odnosno pravnog sustava jedne države s određenim pravom ili pravnim sustavom drugog pravnog subjekta. Harmonizacija ima integracijsku funkciju, to se očituje kao usklađivanje zakona zemalja članica u opsegu potrebnom za uspješno djelovanje zajedničkog tržišta, što je bilo spomenuto već u izvornoj verziji Rimskog ugovora.¹¹⁵

No, ta odredba stara je i nije obuhvatila harmonizaciju odredbi međunarodnog privatnog prava na razini tadašnje europske zajednice. Ipak, dugoročno gledano, harmoni-

¹¹³ Ibid, str. 147-148.

¹¹⁴ Bouček (2009), op. cit., str. 89-91.

¹¹⁵ Bouček (2009), op. cit., str. 228.

zacija nacionalnih prava treba omogućiti da se od ekonomske zajednice stvori zajednica zajedničkih vrijednosti. Harmonizacija prava je dakle, postupak kojim se postiže usklađenost zakonodavstva. Harmonizirati se mogu materijalna, kolizijska i procesna pravila.¹¹⁶ Harmonizacija je dakle, prije svega, usklađivanje prava, kako bi sve države članice jednako pristupile određenim pitanjima.

Uz harmonizacijski se proces veže i proces unifikacije. Unifikacija je proces izjednačavanja pravnih propisa stvaranjem jedinstvenog prava i pravnog sustava na području Unije. Unifikacijom se postiže optimalna ujednačenost pravnih pravila, odnosno stvara se jedinstveno pravo. Što se tiče tog procesa na hrvatskom području, harmonizacija je proces usklađivanja postojećeg i budućeg hrvatskog međunarodnog privatnog prava s pravnim susavima europskog međunarodnog privatnog prava. Time se postiže minimalan stupanj opće ujednačenosti hrvatskih pravnih normi s europskim pravnim normama u području međunarodnog privatnog prava. Prije svega, harmonizacija hrvatskog međunarodnog prava s europskim znači primarno recepciju europskog prava odnosno usvajanje europskog prava i sve pravne stečevine kroz proces.¹¹⁷ Hrvatska je kroz proces pristupanja Uniji, morala proći kroz ovaj proces, kao i svaka druga država članica. Jednostavno je morala uskladiti svoja nacionalna zakonodavstva s europskom pravnom stečevinom, kako bi postala punopravna članica Unije, te kako bi jednako kao i druge, starije članice, primjenjivala europsko pravo.

Dakle, temeljna je pretpostavka stvaranja jedinstvenog europskog tržišta proces harmonizacije ugovornog prava i javnopravnih i privatnopravnih propisa. Pored harmonizacije, važni su procesi unifikacije i konvergencije. Harmonizacija je jedna od osnovnih zadaća Unije, i to ne samo u području ugovornog prava već i u području građanskog i drugih prava. Harmonizacijom prava utječe se na ubrzanje gospodarske i ekonomske integracije država članica EU. Harmonizacijom treba ukloniti dio pravnog naslijeđa koji stvara legislativne i druge barijere kako bi se moglo spriječiti da te barijere postanu tekući problem. To predstavlja temeljni okvir harmonizacije u okviru Unije. No, uz to treba riješiti i razne druge pravne dvojbe i pitanja, poput instrumenata harmonizacije, očekivanog i željenog stupnja harmonizacije, kao i druga važna pitanja.

Ipak, bez obzira na uglavnom opravdane kritike ovog procesa, proces harmonizacije se odvija neprekidno već više od dvadeset godina, što je rezultat vrijednih pravnih akata i bitna je viša razina usklađenosti ugovornog prava država članica.¹¹⁸ U oblasti odštetnog prava, značajna su pravila o odgovornosti za štetu od neispravnog proizvoda, pravila o zaravavajućem oglašavanju kao i pravila o nepoštenoj poslovnoj praksi. Tu je važno i pravilo odgovornosti Internet *provider*a.¹¹⁹

¹¹⁶ <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=24442> posjećeno dana 08.09.2017.

¹¹⁷ Bouček (2009), op. cit., str. 225-236.

¹¹⁸ Jelinić, S., Akšamović, D. (2009). *Ugovorno pravo Europske unije na prekretnici*. Pregledni znanstveni rad, 44(4), UKD 347.

¹¹⁹ Petrić, S., Bukovac Puvača, M. (2009). *Bitna obilježja i ustavnopravna osnova opcijskog instrumenta europskog ugovornog prava*. Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu. 46(3), str. 513-541.

Ipak, ne postoji jedinstveno europsko tumačenje pravnih pojmova, primjerice pojam štete, pa ti pojmovi ponekad imaju različito značenje u europskom i nacionalnom kontekstu.¹²⁰ To dovodi do raznolikih tumačenja, pa je stoga važno znati koji su glavni ciljevi, ali i svrhe djelovanja europskih prava. Važno je dakle znati kako će države članice harmonizirati svoja prava s europskim, kako ne bi došlo do značajnih razlika u procesu usklađivanja prava.

Jedan od glavnih ciljeva Unije od njezinih početaka, pa sve do danas jest stvaranje zajedničkog unutarnjeg tržišta. Pritom se nastojalo jačati unutarnju trgovinu, pa je stoga i Europski sud pravde zajedničko tržište definirao kao cilj čijim se postignućem mora doći do otklanjanja prepreka u unutarnjoj trgovini. No, mnogobrojne razlike od države članice do države članice uzrokovale su ozbiljnu prepreku ovom cilju. Kako bi se ove razlike otklonile, dolazi do takozvane negativne harmonizacije, koja je utvrđena primarnim, sekundarnim pravom i sudskom praksom. S druge strane, nastoji se riješiti problem s tzv. pozitivnom harmonizacijom, odnosno usklađivanjem pravnih propisa država članica uglavnom izvorima sekundarnog prava Unije. Taj se pristup usvaja Bijelom knjigom o ostvarenju unutarnjeg tržišta. U Bijeloj se knjizi uveo novi proces harmonizacije kako bi se harmonizacija ubrzala.¹²¹

Ono što je važno za harmonizacijski proces su Landova načela i principi ugovornog prava (PECL) koja su nastala 2003. godine. Landovim načelima uređuju se brojna pravna rješenja obveznog prava koja su zajednička većini ili svim europskim državama. Landova su načela na ovom području prava jedan od najvrijednijih izvora prava. Osim Landovih načela, možemo reći kako su važni i drugi unifikatorski akti poput *Draft Common Frame of Reference* (DCFR) i *European Civil Code*.¹²² Važno za međunarodne ugovore i primjenu međunarodnog privatnog prava je, da unatoč tome što postoje brojni međunarodni ugovori i međunarodne institucije koje nastoje što više implementirati primjenu međunarodnog prava, međunarodni izvori ipak još uvijek nedovoljno uređuju područje gospodarstveno – pravnih odnosa, pa je neizbježna primjena nacionalnih prava.

DCFR pristupa šteti kao pojmu vrlo širokog značenja, pa tako govori o pravno relevantnoj šteti, odnosno o gubicima koji su pravno važni i priznati. Također, priznaje relevantnost ekonomskom ili neekonomskom gubitku.¹²³

DCFR je rezultat višegodišnjeg rada dvije istraživačke skupine: *Study Group on a European Civil Code* i *Research Group on the Existing EC Private Law*.¹²⁴

¹²⁰ Petrić i sur., op. cit., str. 519.

¹²¹ Mišćenić, E. (2012). *Europsko ugovorno pravo na putu od soft prema hard law – osvrt na opcionalno Zajedničko europsko pravo prodaje (CESL)*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 33(2), str. 695-745.

¹²² Gorenc, V. (2015). *Ugovorno trgovačko pravo*. Zapešić: Veleučilište s pravom javnosti Baltazar.

¹²³ Bukovac Puvača, M. (2017). *Ekonomski gubici kao šteta u hrvatskom odštetnom pravu nakon prenošenja Direktive 2014/101/EU*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 38(1), str. 397-418.

¹²⁴ Petrić, S. (2009). *Nacrt zajedničkog referentnog okvira za europsko privatno pravo*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 30(1), str. 473-513.

Interes za usklađivanjem ugovornog prava na nivou Europske ekonomske zajednice u prvim desetljećima postojana Zajednice, nije bio naglašen. Prve faze formiranja Zajednice prije svega su zahtijevale intervencije u oblasti javnog prava, otvaranje granica, uklanjanje carinskih barijera, poticanje ekonomskog razvoja i slično. Tek kasnije, uočila se potreba za intervencijom u privatnopravne sustave država članica. Zajednica se s godinama stoga usmjerila na socijalne funkcije, ali i na zaštitu potrošača i slično.¹²⁵ Prvotno je Zajednica više pažnje pridavala javnom pravu kao grani prava, ali i gospodarskom pravu. Tek naknadno, nakon što se proširila, više je pažnje počela davati privatnopravnim sustavima. Tek je tada Unija počela ulaziti u privatne odnose među subjektima prava, te se više orijentirala na te procese, nakon što je prvotno više ili manje uredila sve važnije gospodarske odnose.

Europski zakonodavac danas ima pravo narediti harmonizaciju nacionalnih prava država, u svrhu uspostavljanja europskog tržišta. Krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća, sve se češće u pravnoj znanosti upozoravalo na razlike u nacionalnim pravima, posebno u ugovornom pravu država članica. To je predstavljalo ozbiljnu prepreku funkcioniranju jedinstvenog tržišta, te se stoga raspravljalo o kreiranju jedinstveno europskog zakonika. To se nastojalo učiniti, između ostalog, DCFR-om. Akcijski plan ovog Nacrta bilo je ustanovljenje koherentnijeg europskog ugovornog prava, temeljem raznih akata koji su doneseni od strane Zajednice, poput ranije spomenutog *Communication-a 2001*.¹²⁶

Landova načela, proizašla su iz akta Načela europskog ugovornog prava, te su se tim načelima pokušali pronaći adekvatni odgovori na složene probleme ujednačavanja privatnog prava u okviru Europske unije. Komisija za europsko pravo osnovana je kao tzv. Landova komisija i to 1980. godine.

Termin europsko ugovorno pravo utemeljio je danski profesor Ole Lando po kome su načela i dobila ime. On je 1976. godine iznio ideju o izradi nacrta budućeg Europskog jedinstvenog trgovačkog zakonika, te je predložio izradu načela koja danas nazivamo Landovim načelima. Stoga je 1980. osnovana Landova komisija, poznata kao Komisija za europsko ugovorno pravo, te je ta komisija 1995. izradila prvi dio načela, a četiri godine kasnije objavila je i drugi dio načela. Treći dio načela nastao je 2003. godine. Dakle, izrada Načela trajala je dvadeset i jednu godinu, a završni tekst sadrži čak 18 poglavlja:

- 1) Opće odredbe;
- 2) Zaključenje ugovora;
- 3) Ovlaštenja zastupnika;
- 4) Valjanost ugovora;
- 5) Tumačanje ugovora;
- 6) Sadržaj i djelovanje ugovora;
- 7) Ispunjenje ugovora;

¹²⁵ Petrić, op. cit., str. 475.

¹²⁶ Petrić, op. cit., str. 484.

- 8) Neispunjenje ugovora i pravna sredstva;
- 9) Posebna pravna sredstva u slučaju neispunjenja;
- 10) Obveze više stranaka;
- 11) Ustupanje potraživanja;
- 12) Promjene dužnika;
- 13) Ustupanje ugovora;
- 14) Prijeboj;
- 15) Zastara;
- 16) Ništetnost;
- 17) Uvjeti;
- 18) Kapitalizacija kamate.

Članovi Komisije bili su članovi iz svih zemalja članica Unije, a kako se Unija širila, povećavao se i broj članova Komisije. Ni jedan od članova Komisije nije bio postavljen od strane pripadajuće vlade niti je predstavljao vlastite interese, već je Komisija bila ne-vladino tijelo. Bila je neformalna grupa pravnih znanstvenika i praktičara, privatna inicijativa koja u svom radu nije ovisila o zemljama članicama i njihovim predstavnicima niti je upute primala od EZ ili EU. Landova komisija nije predstavljala pojedinu zemlju članicu niti samu Uniju, pa stoga ta načela nemaju formalnopravni legitimet pravnog akta. Ona su samo akademsko dostignuće neformalne neovisne grupe istaknutih stručnjaka u području civilnih prava, a istovremeno i međunarodnog privatnog prava.¹²⁷

Tri su osnovna cilja Landovih načela:

- a) Omogućiti ugovornim strankama da na pitanja svog ugovornog prava primijene pravila neutralnog sustava pravila;
- b) Omogućiti arbitražno rješavanje sporova iz ugovornog odnosa;
- c) Poslužiti kao osnova za izradu Nacrta Europskog zakonika za ugovore i donošenje Europskog zakonika cjelokupnog privatnog prava.¹²⁸

Osim tih osnovnih ciljeva, tu su i posebni ciljevi:

- a) Olakšati međunarodnu trgovinu unutar EU;
- b) Ojačati jedinstveno europsko tržište;
- c) Premostiti jaz između civil law i common law sustava;
- d) Poslužiti kao inspiracija i model za reformu ugovornog prava srednjoeuropskih i istočnoeuropskih zemalja.¹²⁹

¹²⁷ Petrić, S. (1991). *Uvod u Načela europskog ugovornog prava*. Rijeka: Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 29(1).

¹²⁸ Lando, O., Beale, H. (2000). *Principles of European Contract Law, Parts I and II*. Kluwer Law Int.

¹²⁹ Ibid, str. 95-97.

Izvori ovih načela mogu se naći u zajedničkoj jezgri Europski pravnih sustava. Naime, ne preuzima se u osnovi sustav jedne države već se uzimaju instituti iz svih važnih pravnih sustava članica Unije. Landova načela čine opći dio ugovornih obveza, a načela su kako je već rečeno, podijeljena u sedamnaest poglavlja.

Prva dva dijela (Part I i Part II) sadrže devet poglavlja, redom:

- 1) Opće odredbe;
- 2) Nastanak ugovora;
- 3) Zastupnici i njihova ovlaštenja;
- 4) Valjanost ugovora,
- 5) Interpretacija ugovora;
- 6) Sadržaj i učinci ugovora;
- 7) Ispunjenje ugovora;
- 8) Neispunjenje i sredstva, te
- 9) Posebna sredstva u svezi s neispunjenjem.

Treći dio (Part III) sadrži još dodatnih osam poglavlja, a to su:

- 1) Obveze s više stranaka,
- 2) Ustupanje potraživanja;
- 3) Supstitucija dužnika;
- 4) Ustupanje ugovora,
- 5) Prijeboj;
- 6) Zastara;
- 7) Ništetnost;
- 8) Uvjeti i kapitalizacija kamate.¹³⁰

Kad stranke ugovore da se podvrgavaju primjeni Načela, pravna valjanost te klauzule procjenjuje se u skladu s relevantnim pravilima zemlje suda, i obzirom da su Načela generalna, na aspekte koji nisu uređeni primjenjuje se nacionalno pravo mjerodavno prema kolizijskom pravu zemlje suda. Također, isto vrijedi i za kogentne norme čija primjena ne može biti isključena ugovoranjem mjerodavnog prava. Dakle, ugovorne strane ova Načela mogu koristiti kako im odgovara, a kogentnost je iznimka i to uglavnom kod načela savjesti i poštenja, kao i kod načela (ne)valjanosti ugovora zbog zablude i slično. Prednost ima teleološko tumačenje pred tekstualnom interpretacijom, a važna je zajednička namjera ugovaratelja. Važno je i načelo suradnje jer je svaka strana dužna surađivati s drugom u cilju potpunog ostvarenja ugovora.¹³¹

¹³⁰ Proso, M., Štambuk, M. (2008). *Principi europskog ugovornog prava s osvrstom na ugovornu odgovornost za neimovinsku štetu prema novom ZOO-u*. Split: Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, 45(4).

¹³¹ Ibid, str. 909.

Ova načela stoga danas čine integralni dio i bazu projekta ujednačavanja privatnog prava u Uniji. Navedena načela definiraju štetu kao materijalnu ili nematerijalnu povredu zaštićenog interesa, a zaštita određenih interesa ovisi o prirodi istih. Dakle, što je veća vrijednost, preciznija definicija i veća očitost interesa, opseg zaštite interesa jest veći.¹³²

Landova načela primjenit će se kada stranke ugovore njihovu primjenu ili ih kao takve inkorporiraju u ugovor, kad stranke ugovore primjenu općih načela prava i kad stranke ne ugovore pravo mjerodavno za određeni ugovor. Kad stranke ugovore da se ugovor podvrgava primjeni načela, pravna valjanost i klauzule procjenjuju se u skladu s relevantnim pravilima zemlje suda, i obzirom da ova načela nisu generalna, za određena neuređene aspekte načela, primjenjuje se nacionalno pravo koje je mjerodavno prema kolizijskom pravu zemlje suda. Ugovorne strane ova načela mogu primjenjivati kako žele, kogentnost načela je iznimka i to uglavnom kod načela savjesnosti i poštenja, kao i nevaljanosti ugovora zbog zablude, prijevare i slično.¹³³

Kroz ove procese može doći do raznih kolizija normi, odnosno pravila razgraničenja. Pritom se najviše misli na kolizijske norme koje se odnose na rješavanje privatnopravnih situacija vezanih za jedan pravni poredak. Kolizijske norme upućuju na mjerodavno materijalno pravo odredbe na čija će pitanja tek dati odgovor. Kolizijske norme sadrže dva specifična aspekta: kategoriju vezivanja i poveznicu koja upućuje na mjerodavno pravo. Kategorija vezivanja prvi je sastojak koji mora sadržavati kolizijska norma i on predstavlja skup apstraktnih odnosa, pravnih činjenica koje pojedina norma obuhvaća i za koje vrijede ista pravila. Poveznicu kao svojstvo označavaju pravne činjenice koje vežu pravne odnose za određeni pravni poredak. Poveznica može biti državljanstvo, prebivalište ili boravište fizičke osobe, sjedište pravne osobe i slično.¹³⁴

Kolizijske norme se primjenjuju po službenoj dužnosti i stranke ih mogu isključiti. Međunarodno privatno pravo određuje koje će pravo država primijeniti na konkretan odnos, a kolizijske norme ne daju rješenje o tome, već samo upućuju na pravni poredak mjerodavan za neki odnos. Tek kad se odredi mjerodavnost poretka, tada se na temelju zakona i drugih pravnih propisa može odrediti način kako će se riješiti neki konkretan pravni slučaj. Norme pravnog poretka na temelju kojih se prosuđuju Kolizijske norme, dakle, propisuju se zakonom i dio su pravnog sustava neke države, to su zapravo pravila o određivanju mjerodavnog prava, i tim se normama određuje pravo koje države će biti primijenjeno u određenom konkretnom slučaju. One nisu nadnacionalne norme, već norme domaćeg nacionalnog prava koje primjenjuju nacionalni sudovi kada se pred njima pojavi slučaj s međunarodnim elementima. U kojoj će mjeri biti priznata primjena stranog prava i kakve će se kolizijske norme odrediti, ovisi o nacionalnom zakonodavstvu. Pritom se mora paziti na razna načela primjene prava poput načela uzajamnosti i ravnopravnosti. Određeni životni odnosi nazivaju se materijalnim (stvarnim, supstancijalnim) normama.¹³⁵

¹³² Bukovac Puvača, op. cit.

¹³³ Proso, Štambuk, op. cit. 908.

¹³⁴ Gorenc, op. cit. 211-212.

¹³⁵ Gorenc, op. cit. 211-212.

Kolizijske norme sadržane su u mnogim međunarodnim ugovorima, stoga je i njih potrebno provući kroz proces harmonizacije. Ta ujednačavanja provode se na konferencijama i konvencijama međunarodnog privatnog prava kao i na Vijećima Europe i Europskih zajednica. Stoga su na području međunarodnog privatnog prava glede problematike odabira mjerodavnog prava, važne Uredbe Rim I i Rim II koje smo već u ranijem tekstu spomenuli. Obje uredbe vrijede još i danas. Prema Uredbi Rim I, postoji sloboda ugovornih stranaka pri odabiru mjerodavnog prava, te je to pravilo jedan od temelja sustava pravila. Moguće je da stranke sporazumno utvrde isključivu nadležnost jednog ili više sudova u državama članicama, a ukoliko stranke to sporazumno ne odrede, postupak je podvrgnut pod pravo države s kojom je ugovor najviše povezan.¹³⁶

Ova Uredba stoga olakšava utvrđivanje pravnog poretka s kojim ugovor ima najužu vezu što pretpostavlja da je to država u kojoj je vrijeme sklapanja ugovora strana koja obavlja karakterističnu radnju ima redovito boravište, odnosno glavnu upravu ako se radi o nekoj pravnoj osobi.¹³⁷

Zajednica si je davno za cilj dala održavanje i razvoj područja slobode, sigurnosti i pravde, pa je stoga Zajednica u svrhu ostvarenja tih ciljeva, morala usvojiti razne mjere koje se odnose na suradnju u prekograničnim utjecajima, u mjeri koja je potrebna za funkcioniranje unutarnjeg tržišta. Stoga usvojena Uredba Rim I mora biti u skladu s Uredbom Vijeća 44/2001 iz 2000. godine, koja se bavi nadležnostima, priznavanju i izvršavanju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim pravima. Također, mora biti usuglašena s Uredbom 864/2007 o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze.¹³⁸

Jedno od temeljnih sustavnih pravila mora biti sloboda ugovornih stranaka da utvrde isključivu nadležnost jednog ili više sudova u državama članicama, za rješavanje sporova iz ugovora. To je također jedan od važnih čimbenika koji je potrebno uzeti u obzir pri odlučivanju o tome da li je odabir prava jasno naznačen. Uredbom se stranke ne sprečavaju da se pozovu na nedržavno pravo ili na neku međunarodno priznatu konvenciju.¹³⁹

Ako pak pravo nije utvrđeno ili odabrano, mjerodavno se pravo utvrđuje u skladu s pravilima utvrđenim za posebnu vrstu ugovora. Ako je ugovor nemoguće okarakterizirati po vrsti, ugovor podliježe pravu države u kojoj ugovorna stranka ima uobičajeno boravište. Važno je da se međunarodne obveze poštuju. Ova Uredba ne uređuje odnose koji se odnose na:

- 1) Pitanja koja se odnose na status ili pravnu i poslovnu sposobnost fizičkih osoba;
- 2) Obveze koje proizlaze iz obiteljskih odnosa i iz režima bračne imovine;
- 3) Obveze iz mjenica, čekova, zadužnica i drugih vrijednosnih papira; Sporazume o arbitraži;

¹³⁶ Uredba Rim I (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća. Službeni list Europske unije.

¹³⁷ Gorenc, op. cit., 211-212.

¹³⁸ Uredba Rim I (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća. Službeni list Europske unije.

¹³⁹ Ibid.

- 4) Pitanja regulirana pravom trgovačkih društava i drugih tijela;
- 5) Pitanja vezana uz zastupnika da poveže osobu koju zastupa s trećom stranom; obveze iz pregovora, osnivanje trustova i ugovore o osiguranju.¹⁴⁰

Ipak, ova Uredba donijela je pravila koja se moraju primjeniti bez obzira je li to pravo države članice, a države potpisnice imaju pravo slobodnog odabira. Također, Uredba je uredila obvezne odredbe te ih definirala kao prevladavajuće obvezne odredbe, čije se poštivanje smatra ključnim u državi za zaštitu javnih interesa. Primjena tih obveza ničime se ne ograničava.¹⁴¹ Ova je Uredba obvezujuća za sve države članice, ali države su ipak slobodne u svom odabiru. Države članice moraju primjenjivati ovu Uredbu, ali slobodne su u odabiru kako će to učiniti.

Uredba Rim II, s druge stranice, primarno se bavi pravilnim funkcioniranjem unutarnjeg tržišta, pri čemu se stvara potreba za pravilima o sukobu zakona, kako bi se poboljšala predvidivost ishoda parnice, pravna sigurnost i slobodno kretanje sudskih odluka. Uredba se primjenjuje bez obzira na sud pred kojim se vodi postupak, obuhvaća razne tužbe, tužbe protiv službenika, traženje odgovornosti dužnosnika i slično.¹⁴²

I ova Uredba naređuje primjenu jedinstvenih pravila bez obzira na propise čiju upotrebu određuju. Uredba se primjenjuje na izvanugovorne obveze, ali od primjene su izuzete neke izvanugovorne obveze i to redom:

- 1) Izvanugovorne obveze nastale temeljem obiteljskih odnosa i bračnog imovinskog stanja;
- 2) Izvanugovorne obveze nastale temeljem mjenica, čekova i drugih vrijednosnih papira,
- 3) Izvanugovorne obveze nastale zbog nuklearne štete;
- 4) Obveze nastale zbog kršenja privatnosti i drugih osobnih prava,
- 5) Ne primjenjuje se na dokaze i postupke, kao i na mnoga druga područja izvanugovornih obveza.¹⁴³

Uredba Rim II instrument je europeizacije i komunitarizacije, te ona unificira i federalizira europsko međunarodno pravo s ciljem da pospješi njegovu predvidivost i pravnu sigurnost. Odredbe ove Uredbe nakon njena donošenja, moraju prihvatiti sve države članice te ih primjenjivati kao kolizijske norme za uređivanje mjerodavnog prava kod izvanugovorne odgovornosti.¹⁴⁴ Dakle, i ova je Uredba obvezujući akt za sve države članice.

¹⁴⁰ Uredba Rim I (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća. Službeni list Europske unije.

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² Uredba Rim II (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća. Službeni list Europske unije.

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Bouček, V. (2008). *Uredba Rim II – komunitarizacija europskog međunarodnog deliktneog prava – drugi dio: opće poveznice deliktneog statuta Uredbe Rim III i harmonizacija hrvatskog mpp-a*. Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, 45(3), str. 487-504.

U okviru europskog privatnog prava, najviše pozornosti se svakako posvetilo ugovornom usklađivanju prava država članica Unije. Harmonizacijom ugovornog prava država članica, zakonodavac nastoji postići povećanje broja prekograničnih transakcija, odnosno pravnih poslova, a time se nastoji i postići bolje funkcioniranje unutarnjeg tržišta. Mnoge države europske propise uzimaju u svoja zakonodavstva kao *lex specialis* zakone, nastojeći time očuvati cjelovitost svojih građanskih zakonika. Nacionalni je zakonodavac pak često prisiljen na puko prepisivanje teksta europske direktive, pogotovo želi li izbjeći moguće negativne posljedice manjkavog preuzimanja iste. Mana harmonizacijskog procesa jest činjenica da ne postoji mogućnost naknadnog mijenjanja usklađenog nacionalnog zakonodavstva na način koji je eventualno suprotan ciljevima iz europskih direktiva. Europski ipak zakonodavac nastoji postići svoje ciljeve, kako bi države članice usvojile materijalno istovrsno pravo kako bi se građanima osigurala sigurnost za prekogranične pravne poslove.¹⁴⁵

4.1. Razvojni procesi u harmonizacijskom procesu

Europska unija definira principe, pravne i institucionalne temelje za odnose unutar i izvan Europske unije, kako s državama članicama, tako i s raznim međunarodnim organizacijama i drugim državama. Time se stvara utemeljeni suverenitet, pa institucije i radna tijela Unije imaju dijelom vlastitu autonomiju. Unija se temelji na načelima legaliteta, autonomije, supremacije, supsidijarnosti, proporcionalnosti i solidarnosti, te sva načela provodi kroz institucionalnu strukturu i suradnju koja je osnovica njezinih transnacionalnih politika. Ciljevi Unije još su i: promocija ekonomskog i socijalnog napretka, balansirani i održivi razvoj, jačanje ekonomske i socijalne kohezije, uspostavljanje monetarne i ekonomske unije, afirmacija vlastitog identiteta, očuvanje i razvijanje Unije, nadogradnja pravnog nasljeđa odnosno pravne stečevine Unije, poznatog i kao *acquis communautaire*.¹⁴⁶

Spomenuti *acquis* jedno je od najznačajnijih pravnih i političkih principa europske integracije. To je skup prava koji obvezuje i povezuje sve države članice. Ranije smo naveli da *acquis* Unije uključuje sekundarno i primarno pravo. Svaka zemlja članica, ili ona koja podnosi zahtjev za članstvo, sukladno tome, dužna je prihvatiti ga u potpunosti, a mora biti i apsolutno sposobna da i provede preuzetu pravnu stečevinu Unije. Kako će država u pregovorima provoditi i prihvatiti pravnu stečevinu, nalazi se u sadržaju pregovora o članstvu koje Unija vodi s državama kandidatkinjama.¹⁴⁷

Svi ranije navedeni propisi (uredbe, smjernice, odluke, preporuke i mišljenja) kojima Unija provodi harmonizaciju prava država članica s pravnom stečevinom Unije, mogu se nazvati pravnim instrumentima kojima Unija stoji na raspolaganju državama za izvršavanje zadataka harmonizacije.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Miščenić, op. cit.

¹⁴⁶ <http://milelasic.com/?p=3221> posjećeno dana 27.09.2017.

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Ibid.

Ono što je Unija vremenom postala, utemeljeno je nizom ugovora koje su zemlje članice prihvatile demokratskim putem, od toga se naravno posebno ističu osnivački ugovori.¹⁴⁹ Ti ugovori su redom:

- 1) Ugovor iz Lisabona
- 2) Ugovor iz Nice
- 3) Ugovor iz Amsterdama
- 4) Ugovor iz Maastrichta
- 5) Jedinstveni europski akt
- 6) Bruxelleski ugovor
- 7) Ugovori iz Rima
- 8) Ugovor o osnivanju Europske zajednice za ugljen i čelik.¹⁵⁰

Ovim ugovorima utvrđena je pravna stečevina Unije, a svaka država koja želi postati članicom Unije mora prihvatiti odluke iz osnivačkih ugovora, deklaracija, rezolucija i slično, a mora i uskladiti (harmonizirati) svoje zakonodavstvo s pravnom stečevinom Unije.¹⁵¹ Europska unija dakle, nastala je zakonom, te isključivo zakonima i provodi svoje ciljeve. Unija je zajednica koja se temelji na zakonima kojima se uređuje gospodarski i socijalni život građana u državama članicama. Države članice moraju poduzeti sve moguće mjere kako bi osigurale ispunjenje obveze usklađivanja nacionalnog zakonodavstva s europskim. Cilj tome jest olakšati taj zadatak i suzdržati se od mogućih mjera koje bi mogle ugroziti postizanje cilja. Također, države članice odgovorne su građanima Unije za bilo kakvu štetu nastalu povredom prava Unije, te države članice moraju omogućiti ispunjavanje zadataka vezanih za Uniju. Stoga je Unija razvila niz instrumenata i institucija kojima utječe na nacionalne pravne sustave.¹⁵²

Jedan od mehanizama kojima se to postiže je prethodni postupak. On osigurava ujednačenje primjena europskog prava u državama članicama. Prethodni postupak je postupak sui generis i nije ovisan o nacionalnim procesnim pravima. On ima izravan učinak pa nije potrebno nacionalno zakonodavstvo. Nacionalni su sudovi zapravo i europski sudovi, i odgovorni su za primjenu europskog prava.¹⁵³ Europsko bi pravo ostalo "mrtvo slovo na papiru" ukoliko se pravo ne primjenjuje pravilno u državama članicama. Stoga su nacionalni i europski sudovi, ključni za uspostavu europskog pravnog poretka i pravilno

¹⁴⁹ <http://milelasic.com/?p=3221> posjećeno dana 27.09.2017.

¹⁵⁰ https://europa.eu/european-union/law/treaties_hr posjećeno dana 27.09.2017.

¹⁵¹ <https://uprava.gov.hr/osnove-sustava-europske-unije-12377/12377> posjećeno dana 27.09.2017.

¹⁵² Horvatić, Ž. (2012). *Pravni sustav Europske unije i pravni temelj njegovog utjecaja na pravne sustave država članica Europske unije*. Izlaganje na znanstvenom skupu APZH.

¹⁵³ Petrašević, T. (2011). Implementacija prethodnog postupka u novim državama članicama i iskustva za buduće države članice poput Hrvatske. U: Župan, M., ur. *Pravni aspekti prekogranične suradnje i EU integracija: Mađarska – Hrvatska. Pravni fakultet Sveučilišta u Pečuhu i Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku*, str. 519-542.

usklađivanje nacionalnih zakonodavstava s europskim. Europski sud u postupku prethodnog postupka ima za ulogu dati mišljenje o tumačenju ili ocjeni valjanosti prava Unije, ali ne primjenjuje konkretne činjenice, jer je to zadaća nacionalnih sudova.¹⁵⁴

Prethodni postupak od izrazite je važnosti za očuvanje prava Unije, uspostavljenog ugovorima i ima za cilj osigurati da se ono primjenjuje na jednak način u svim državama članicama. Postupak ovisi o suradnji nacionalnih sudova i Europskog suda.¹⁵⁵ Sud Europske unije je institucija Unije koja tumači pravo, kako bi se osigurala ujednačena primjena svih država članica i rješava pravne sporove između nacionalnih vlada i institucija Unije. I pojedinci, poduzeća ili organizacije mogu se obratiti ovoj instituciji sa svrhom pokretanja postupaka protiv neke institucije Unije. Dakle, sud tumači pravo Unije i njene prethodne odluke, nadzire provedbu tih prava i bavi se postupcima zbog provedbe prava, bavi se eventualnim poništenjem pravnih akata Unije, osigurava djelovanje Unije i kažnjava institucije Unije u postupcima za naknadu štete.¹⁵⁶

Dakle, kako smo već naveli, sve zemlje članice, i one koje to žele postati, svoje nacionalne zakone moraju uskladiti s europskom pravnom stečevinom. To je potrebno kako nacionalni zakoni ne bi kršili temeljna prava i slobode koja se određuju u odredbama europskog prava, te kako bi svim građanima bio osiguran isti tretman. Stoga je harmonizacija kao proces usklađivanja prava, izrazito bitna za sve države članice i za Uniju kao nadnacionalnu zajednicu.

4.2. Harmonizacija hrvatskog odštetnog prava s europskim pravom

Hrvatska, zajedno s ostalim zemljama članicama Unije, morala je pratiti i još uvijek mora pratiti harmonizacijske procese i promjene koje taj proces donosi. Sukladno tome, dužna je mijenjati zakonodavstvo. Usklađivanje prava nije želja već obveza ugovorena SSP-om kojom se osigurava uspostava kvalitetnih propisa, kvalitetne i brze pravne zaštite, ravnopravnost i sloboda tržišnog natjecanja. Naše je pravo usklađeno, u cjelosti ili djelomično, s brojnim smjernicama Unije. Hrvatska je donijela i ogroman broj novih propisa nakon osamostaljenja, te se kod donošenja istih, u obzir uzimala europska pravna stečevina. Hrvatska je novim zakonima stvorila kvalitetniji pravni okvir za gospodarsko poslovanje koje polazi od pravne stečevine Unije. Ipak, proces usklađivanja nije još završen. To je trajan proces u kojem je potrebno trajno djelovati.¹⁵⁷

U sklopu građanskog prava u Hrvatskoj razvilo se i hrvatsko međunarodno privatno pravo, čija tradicija seže još do daleke 1852. godine. Ipak, suvremeni početak ovog prava obilježava 1991. godina. Važno je znati kako je tekla harmonizacija ovog prava s europ-

¹⁵⁴ Ibid, str. 519-542.

¹⁵⁵ Petrašević, op. cit., str. 519-542.

¹⁵⁶ https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/court-justice_hr#što_radi_sud_eu-a? Posjećeno dana 27.09.2017.

¹⁵⁷ Jelinić, Akšamović, op. cit.

skim pravom. Ovo se pravo u razvoju oslanjalo na tradiciju. Izvori hrvatskog međunarodnog privatnog prava svakako su morali biti usklađeni s hrvatskim Ustavom iz 1990.-e godine. Taj je Ustav označio prekid socijalističkog modela društva, te je uvedeno tržišno gospodarstvo, odnosno prihvaćen je model kapitalističkog društva. Također, istovremeno su se afirmirala ljudska prava i slobode, kao i socijalna prava građana. Nadalje, došlo je do harmonizacije s europskim pravom.¹⁵⁸

Harmonizacija hrvatskog međunarodnog privatnog prava, dakle, započela je potpisivanjem SSP-a (Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju) 2001. godine, čime je formalno počeo proces pridruživanja Europskoj uniji. Obzirom na potpisivanje Sporazuma, Hrvatski je sabor 2001. donio Zakon o provedbi Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Zakon je ipak stupio na snagu tek 2005., ali ga je Vijeće ministara EU prihvatilo već u siječnju 2002. Također, iste godine potpisan je i Privremeni sporazum o trgovini i s njom povezanim pitanjima s EZ i Republikom Hrvatskom kao strankama. Zahtjev za članstvo Hrvatska je poslala 2003., a iste godine je Komisija uputila Hrvatskoj Upitnik na koji je Hrvatska iste godine i odgovorila. Status države kandidatkinje Hrvatska je dobila tek 2004. godine, te je 2005. ušla u pregovore za pristupanje.

Harmonizacija hrvatskog privatnog prava s međunarodnim započela je pregovorima, a taj proces treba promatrati polazeći od činjenice da je Hrvatska 2008. imala dvostruki pravno-politički odnos, bila je pridružena članica Unije na temelju SSP-a i istodobno je bila država kandidatkinja. SSP-om su se odredili ciljevi pridruživanja, od kojih su se posebno isticali razvijanje gospodarske i međunarodne suradnje, kao i usklađivanje hrvatskog zakonodavstva sa zakonodavstvom EZ. Hrvatska je stoga na sebe preuzela obvezu da osigura usklađivanje zakona sa stečevinom EZ, a to usklađivanje započelo je potpisivanjem Sporazuma 2001. godine. Summa summarum, Hrvatska je morala prije članstva u Uniji usvojiti sav europski *aquis communautaire*.¹⁵⁹

Na harmonizacijski proces hrvatskog s europskim pravom utjecali su mnogi izvanjski elementi. EU je tada imala dvadeset i sedam članica, a Hrvatska i Turska bile su države kandidatkinje, a uz dvadeset i sedam država članica, tu su bile i četiri države koje nisu bile članice ali su vezane za EU europskim gospodarskim prostorom. Kroz proces stabilizacije i pridruživanja, osim što je bila država kandidatkinja, Hrvatska je bila povezana i sa zemljama koje je okružuju, a koje su potencijalne zemlje kandidatkinje u budućnosti. Važna okolnost za to bili su peti i šesti val proširenja EU koji su bili izazovi za Uniju. Sve to potkrepljuje činjenicu da je proces harmonizacije bio izrazito složen za Hrvatsku, kao buduću državu članicu. Tako je na primjer *acquis* Unije na početku imao trideset tisuća stranica, dok je s godinama ta brojka narasla na više od sto tisuća stranica. Dakle, Hrvatska je primjerice imala 70 tisuća stranica za usvojiti više nego Velika Britanija ili Danska kada su pristupale Uniji. Tijekom pregovora su se uvjeti čak i mijenjali, pa su tako određena poglavlja promijenila smisao kroz

¹⁵⁸ Bouček (2009), str. 228-230.

¹⁵⁹ Bouček (2009), str. 233-234.

hrvatske pregovore. Osim toga, uveden je novi kriterij harmonizacije – kriterij dodatnih specifičnih mjerila (tzv. *benchmark* ili minimalan preduvjet).¹⁶⁰ Tom novom kriteriju, Hrvatska je morala udovoljiti, a neke od starijih članica Unije, primjerice, to nisu morale.

Nadalje, države članice u petom krugu proširenja imale su trideset i jedno poglavlje pregovora, a taj je broj za Hrvatsku narastao na trideset i pet. Također, za vrijeme hrvatskih pregovora uvedena je suspenzivna klauzula koja je omogućila Vijeće EU da donese odluku o privremenoj obustavi pregovora, te da utvrdi uvjete za njihov nastavak ukoliko država kandidatkinja ozbiljno krši ljudska prava ili neke druge odredbe. Postupak suspenzije mogla je potaknuti Komisija ili najmanje trećina zemalja članica, dok je konačnu odluku o mogućoj suspenziji moguće donijeti kvalificiranom većinom.¹⁶¹

Do ulaska u EU svaka je država članica, pa je isto vrijedilo i za Hrvatsku, morala preuzeti cijelu pravnu stečevinu Europske unije i biti sposobna za njenu primjenu. Hrvatska je stoga pregovarala o pojedinim poglavljima u prijelaznim razdobljima, koja su definirana kao dodatna vremenska razdoblja za potpuno usklađivanje nacionalnog zakonodavstva s pravnom stečevinom Unije. Ta prijelazna razdoblja bila su vremenski i sadržajno ograničena i nisu smijela narušavati slobodu tržišnog natjecanja ili utjecati na djelovanje unutarnjeg tržišta Zajednice. Ipak, bila su dopuštena i izuzeća (derogacije) kao trajna odstupanja od primjene pravne stečevine.¹⁶²

Pregovore o pristupanju možemo podijeliti na nekoliko faza. Prva faza bila je proces *screeninga*, druga je bila postupak ispunjavanja mjerila za otvaranje poglavlja, a treća faza uključivala je ispunjavanje mjerila za njegovo primjereno zatvaranje. Nakon otvaranja pregovora dakle, započela je faza pročišćavanja (*screeninga*), što je bila cjelovita analiza usklađenosti zakonodavstva države s EU. To je za Hrvatsku trajalo godinu dana. Faza *screeninga* bila je faza analitičkog pregleda i ocjene usklađenosti nacionalnog zakonodavstva Hrvatske s pravnom stečevinom Unije.¹⁶³ U fazi *screeninga* nastojale su se otkriti moguće nelogičnosti u hrvatskom zakonodavstvu, te pročistiti eventualne problematične norme iz zastarjelih hrvatskih zakona.

Screening se dijelio u dvije faze: fazu objašnjavanja u kojoj su posebno zaduženi eksperti Unije, objašnjavali svako poglavlje pravne stečevine Unije. Druga faza bila je bilateralni *screening*, koji je bio sadržan u očitovanju države o pravnoj stečevini Unije u pojedinim poglavljima pregovora. U toj su fazi najvažnije bile *screening* liste koje su davale usporedni prikaz hrvatskog zakonodavstva i onog planiranog, preuzetog iz pravne stečevine Unije. Na kraju ovog procesa, Komisija je izradila izvješće.¹⁶⁴ *Screening* je bila važna

¹⁶⁰ Ibid, str. 232.

¹⁶¹ Ibid, str. 230-231.

¹⁶² <http://www.mvep.hr/hr/hrvatska-i-europska-unija/pregovori/kako-smo-pregovarali/> posjećeno dana 10.09.2017.

¹⁶³ Ibid.

¹⁶⁴ Bouček (2009), op. cit., str. 232-236-

faza za Hrvatsku, njome se nastojalo saznati što valja, što ne valja u hrvatskom zakonodavstvu, te su europski stručnjaci dali mišljenje o Hrvatskoj kao potencijalnoj članici Unije. Komisija je zatim izradila izvješće kojim je dala mogućnost da Hrvatska nastavi pregovore.

Nakon toga, države članice donosile su odluku o otvaranju daljnjih pregovora o pojedinom poglavlju. Pregovori su se vodili na temelju pregovaračkih stajališta Hrvatske i Unije temeljem analitičkog pregleda i izvještaja na kraju te faze. U postupku pregovaračkih stajališta Hrvatske sudjelovale su radne skupine, pregovaračke skupine za vođenje pregovora, koordinacija za pregovore i Nacionalni odbor za praćenje pregovora o pristupanju Republike Hrvatske Uniji. Pregovaračka stajališta utvrdila je Vlada, te su se ta stajališta dalje dostavljala na obradu Europskoj uniji. Tijekom pregovora redovito su se izvješćivali Nacionalni odbor Hrvatskog sabora, ali i Europski parlament.¹⁶⁵

Druga faza pregovora završila je 2008. godine, kada je Hrvatska predala dokumentaciju o ispunjavanju mjerila za otvaranje poglavlja. Treća faza pregovora bila je ispunjavanje mjerila za privremeno zatvaranje pregovora. Važan dokument u hrvatskim pregovorima bila je tzv. mapa puta za zaključenje pregovora do kraja 2009. Nakon što su pregovori bili zatvoreni u svim poglavljima, napravljen je nacrt Ugovora o pristupanju i pripadajući Akt o pristupanju. Ugovor je stupio na snagu 1. srpnja 2013. te je Hrvatska toga dana postala punopravna članica Unije.¹⁶⁶ Hrvatska je prošla dugotrajan put u procesu pristupanja. Mnogim državama članicama na hrvatskom putu pregovaranja trebalo je dosta vremena da prihvate hrvatski način pristupanja, te da dozvole da Hrvatska nadalje zatvara poglavlja kako bi napredovala u pregovorima. Hrvatskoj nije bilo lako doći do punopravne članice, a obzirom da je mala država s manjim brojem stanovnika, primjerice u odnosu na jednu Njemačku, Hrvatska je i danas tek mala kap u moru Europske unije. Doprinosi razvitku Unije kako najbolje može, te se trudi napredovati kako bi ostvarila prosperitet svojim građanima.

Ključna poglavlja u pregovaračkom procesu bila su: sloboda kretanja roba i radnika, pravo poslovnog nastana i slobodnog pružanja usluga, sloboda kretanja kapitala, javna nabava, pravo trgovačkih društava, pravno intelektualnog vlasništva, tržišno natjecanje, financijske usluge, pravosuđe i razna druga pitanja.¹⁶⁷

Pravna stečevina Unije o kojoj je Hrvatska pregovarala kroz proces pristupanja Uniji obuhvaća je trideset i pet poglavlja. Poglavlja su obuhvaćala:

- 1) Slobodu kretanja roba;
- 2) Slobodu kretanja radnika;
- 3) Pravo poslovnog nastana i slobodnog pružanja usluga;

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ <http://www.mvep.hr/hr/hrvatska-i-europska-unija/pregovori/kako-smo-pregovarali/> posjećeno dana 10.09.2017.

¹⁶⁷ <http://www.mvep.hr/hr/hrvatska-i-europska-unija/pregovori/kako-smo-pregovarali/> posjećeno dana 10.09.2017.

- 4) Slobodu kretanja kapitala;
- 5) Javnu nabavu;
- 6) Pravo trgovačkih društava;
- 7) Pravo intelektualnog vlasništva;
- 8) Tržišno natjecanje;
- 9) Financijske usluge;
- 10) Informacijsko društvo i medije;
- 11) Poljoprivredu i ruralni razvitak;
- 12) Sigurnost hrane, veterinarstvo;
- 13) Ribarstvo;
- 14) Prometnu politiku;
- 15) Energetiku;
- 16) Poreze;
- 17) Ekonomsku i monetarnu politiku;
- 18) Statistiku;
- 19) Socijalnu politiku i zapošljavanje;
- 20) Poduzetništvo;
- 21) Transeuropske mreže;
- 22) Regionalnu politiku;
- 23) Pravosuđe i temeljna prava;
- 24) Pravdu, slobodu i sigurnost;
- 25) Znanost i istraživanje;
- 26) Obrazovanje i kulturu;
- 27) Okoliš;
- 28) Zaštitu potrošača i zdravlja;
- 29) Carinsku uniju;
- 30) Vanjske odnose;
- 31) Sigurnosnu i obrambenu politiku;
- 32) Financijski nadzor;
- 33) Proračunske odredbe;
- 34) Institucije;
- 35) Ostala pitanja.¹⁶⁸

¹⁶⁸ <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/120112-sazeti.pdf>
26.09.2017.

Za međunarodno privatno pravo relevantno je poglavlje o pravdi, slobodi i sigurnosti, kao i poglavlje vezano za pravosuđe i temeljna ljudska prava. U ovim je poglavljima počivalo težište pristupanja Hrvatske Uniji. Pogotovo se to odnosilo na poglavlje pravosuđa i ljudskih prava, u kojima su temeljne odrednice bile percipirane kroz borbu protiv korupcije, reformu pravosuđa i temeljnih prava. Temeljna su prava svakako povezana s hrvatskim međunarodnim privatnim pravom. Međutim, zbog predviđene procedure u pregovorima, potrebno je promatrati cjelokupnost pregovora sa svih trideset i pet poglavlja. Stoga je trebalo donijeti odluku o otvaranju i zatvaranju pregovora za određeno poglavlje.¹⁶⁹ Zatvaranje određenih poglavlja, nije bilo lako za Hrvatsku, ali ipak u tome s vremenom uspjela. To je Hrvatsku dovelo do punopravnog članstva, tek 2013. godine, nakon mnogo godina pregovaranja.

Europski standardi u poglavlju pravosuđa i ljudskih prava poglavito su se odnosila na usuglašavanje u jačanju neovisnosti, nepristranosti, profesionalnosti, provedbu mjere prevencije i borbe protiv korupcije, te očuvanje visokih standarda zaštite ljudskih prava. Povećana je učinkovitost pravosuđa te su izmijenjeni razni procesni zakoni. Poglavljem pravde i sigurnosti, nakon ispunjenja svih uvjeta, hrvatskim radnicima omogućeno je slobodno kretanje tržištem rada u Europi, djelomice se ukinuo vizni sustav, te je ustanovljena kontrola granica Europske unije, što će dodatno onemogućiti ugrožavanje sigurnosti.¹⁷⁰

Najvažnije događaje pristupanja Hrvatske Europskoj uniji možemo prikazati kako slijedi:

- I. 1999. godine Europska komisija predložila Proces stabilizacije i pridruživanja za Hrvatsku i susjedne zemlje, te je iste godine usuglašen Pakt o stabilnosti.
- II. 2000. godine osnovana je zajednička konzultativna radna skupina na relaciji RH-EU, Hrvatska je primljena kao punopravna članica u program EUREKA, imenovani su članovi pregovaračkog tima za sklapanje Sporazuma o stabilizaciji, i iste godine na Zagrebačkom summitu počeli su pregovori o Sporazumu.
- III. 2001. osnovan je Odbor za europske integracije pri Hrvatskom saboru te je počeo drugi krug pregovora o Sporazumu. Iste godine Hrvatski sabor potpisuje Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju.
- IV. 2002. Hrvatski sabor prihvatio Rezoluciju o pristupanju Hrvatske Uniji.
- V. 2003. Hrvatska dobila Upitnik s 4560 pitanja.
- VI. 2004. Hrvatska dobila status kandidata za članstvo.
- VII. 2005. na snagu stupio Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju.
- VIII. 2005. otvoreni pristupni prigovori, iste godine otvoreni su analitički pregledi hrvatskog zakonodavstva (screening).

¹⁶⁹ Bouček (2009), op. cit., str. 233.

¹⁷⁰ <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/120112-sazeti.pdf> posjećeno dana 26.09.2017.

- IX. U međuvremenu, u razdoblju 2005. – 2006. se odvijaju razne konferencije i nastavljaju se pregovori o hrvatskom pristupanju.
- X. 2011. pristupni pregovori formalno su zaključeni te je potpisan Ugovor o pristupanju Uniji.
- XI. 01. srpnja 2013. Hrvatska postala punopravna dvadeset i osma članica Europske unije.¹⁷¹

Kada je Hrvatska u svoj pravni sustav ujedinila europske pravne stečevine, donijela je ipak Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima kako bi spriječila da se miješa njena nadležnost s nadležnostima drugih država.¹⁷² Tim je Zakonom obrađeno područje nadležnosti za razne djelatnosti, između ostalog o nadležnosti sudova i drugih organa Hrvatske za raspravljanje odnosa iz statusnih, porodičnih i imovinskih djelatnosti. Stoga, ukoliko Zakonom nije određeno drugačije, primjenjuju se odredbe tog Zakona, načela pravnog poretka Republike Hrvatske kao i načela međunarodnog privatnog prava. Ako su neki odnosi regulirani drugim saveznim zakonom ili međunarodnim ugovorom, taj Zakon ipak nije primjenjiv. Također, pravo strane države u Hrvatskoj se ne primjenjuje ako bi njegov učinak bio suprotan Ustavu Republike kao osnovnom aktu kojim je utvrđeno državno uređenje. Također, ne primjenjuje se pravo strane države ukoliko bi njegova primjena uzrokovala izbjegavanje primjene prava Republike Hrvatske.¹⁷³

Ono što je također bilo važno u ovom procesu je da je Hrvatska morala usvojiti određene uredbe i direktive (smjernice) kao sekundarne izvore prava Europske zajednice. Uredbe su stoga obvezujuće i izravno primjenjive u svim državama članicama, čime su uredbe normativni akti koje možemo usporediti sa zakonima. Direktive, s druge strane, također obvezuju svaku državu članicu kojoj su upućene, a kako će se ostvariti rezultati na koje ih direktive obvezuju, ovisi o nacionalnoj vlasti država članica. Države članice dakle mogu same odabrati kako će provesti direktive.¹⁷⁴

Ono kako će se odnositi međunarodno pravo s nacionalnim pravom, objašnjava se kroz dva koncepta – pravni monizam i pravni dualizam. Pravni monizam kaže da nacionalno i međunarodno pravo čine jedinstven pravni sustav i da se pravna pravila međunarodnog prava mogu izravno primjenjivati pred sudovima i drugim državnim tijelima, bez dodatnih regulacija od strane vlade ili parlamenta. Dualizam pak gleda na pravni sustav međunarodnog i nacionalnog prava kao dva odvojena sustava i dva odvojena pravna poretk. Stoga da bi neko pravno pravilo međunarodnog prava imalo primjenu u nacionalnom

¹⁷¹ <http://www.mvep.hr/hr/hrvatska-i-europska-unija/pregovori/kako-smo-pregovarali/> posjećeno dana 10.09.2017.

¹⁷² Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima, NN 53/91, 88/01

¹⁷³ Ibid.

¹⁷⁴ Rodin, S., Čapeta, T. (2008). *Učinci direktiva Europske unije u nacionalnom pravu – s izabranim presudama Europskog suda u punom tekstu i komentarom*. Zagreb: Ministarstvo pravosuđa.

pravu, mora postojati pravna norma koja to dopušta. Zbog specifičnosti ova dva pristupa, ni jedan sustav zapravo nije samo ili dualistički ili monistički.¹⁷⁵ Važno je dakle znati da pravo EZ stvara subjektivna prava za fizičke i pravne osobe u državama članicama, a pravo EZ i akti institucija stoga su nadređeni nacionalnom pravu.

Jedna od mnogih europskih odredbi koje se odnose na odštetno pravo je i Direktiva 2014/104/EU Europskog parlamenta i Vijeća.¹⁷⁶

Ova Direktiva govori o određenim pravilima kojima se uređuju postupci za naknadu štete prema nacionalnom pravu, te je ova Direktiva u nacionalna zakonodavstva država članica Unije prenesena tokom 2016. godine. Tri su osnovna cilja koja su se nastojala postići ovom Direktivom:

- 1) Da svatko tko je pretrpio štetu prouzročenu povredom prava tržišnog natjecanja može učinkovito ostvariti pravo na naknadu štete od štetnika;
- 2) Da se u cijeloj Uniji osigura jednakovrijedna zaštita oštećenika;
- 3) Da se koordiniraju javnopravna i privatnopravna provedba pravila tržišnog natjecanja.¹⁷⁷

Ovom Direktivom proizvode se direktni učinci na odnose među pojedincima, i za određene se osobe stvaraju prava i obveze koje nacionalni sudovi moraju provoditi. Nacionalni sudovi imaju važnost u provedbi ove Direktive, te moraju primjenjivati pravila o tržišnom natjecanju. Ipak, moraju se štititi subjektivna prava pojedinaca u skladu s pravilima Unije, stoga se zahtijeva da svatko može pred nacionalnim sudovima zatražiti naknadu za štetu koja mu je prouzročena. Stoga, možemo reći kako je pravo na naknadu štete zajamčeno pravima Europske unije.¹⁷⁸

Svaka članica mora svoja nacionalna prava uskladiti s ovom Direktivom, kako bi sustav odštete bio učinkovit. Ipak, ova Direktiva mora se primjenjivati i na slučajeve povrede europskog prava o tržišnim natjecanjima, kao i na slučajeve povrede nacionalnih prava.¹⁷⁹

Direktiva je donijela povredu tržišnog natjecanja kao jednu od mogućih povreda odštetnog prava, odnosno definirala je to kao štetnu radnju. To bi značilo da je povreda tržišnog natjecanja radnja poduzetnika zabranjena propisima o tržišnom natjecanju, kojom je drugom subjektu ili subjektima počinjena šteta. Stoga, ta štetna radnja ima dva osnovna oblika: zabranjene sporazume i zloupabe vladajućeg položaja. Povredom tržišnog natjecanja narušava se tržišna utakmica, a posljedica toga su nekonkurentne cijene proizvoda

¹⁷⁵ Ibid, str. 12-14.

¹⁷⁶ Direktiva 2014/10/EU Europskog vijeća i parlamenta o određenim pravilima kojima se uređuju postupci za naknadu štete prema nacionalnom pravu za kršenje odredaba prava tržišnog natjecanja država članica i Europske unije.

¹⁷⁷ Bukovac, Puvača, op. cit..

¹⁷⁸ Direktiva 2014/10/EU, op. cit.

¹⁷⁹ Bukovac, Puvača, op. cit..

i usluga, kao i smanjen izbor kvalitete istih. Također, moguće posljedice su i nemogućnost pristupa određenom tržištu, prisilno povlačenje s tržišta, nemogućnost ili otežanost ostvarivanja određene dobiti i poslovnog uspjeha. Štete prouzročene povredama prava na tržišno natjecanje, reflektiraju se i na prava i interese pravnih subjekata, te dolazi do klasičnog primjera štete na određenim stanjima. Da bi stanje moglo biti objekt štetne radnje, potrebno je da je ono zaštićeno pravom, što u ovom slučaju i jest. Direktiva smatra da je za počinjenu štetu potrebno dati naknadu, a potpunu naknadu naređuje u slučajevima tzv. stvarnog gubitka (lat. *damnum emergens*), izmakle dobiti i kamate, bez obzira kako se utvrđuju te kategorije.¹⁸⁰

Uredba Rim II pripomogla je procesu usklađivanja hrvatskog s europskim pravom. Pitanje usklađivanja hrvatskog prava, općenito gledajući, vezano je primarno za Sporazum o stabilizaciji, pošto je njime Hrvatska preuzela na sebe obvezu postupnog usklađivanja postojećih i budućih zakona s pravnom stečevinom Unije. Tako je Hrvatska započela usklađivanje svog s europskim pravom. Hrvatska je zastarjele odredbe koje je imala u svom zakonodavstvu, pristupom u Europsku uniju, morala zamijeniti suvremenim europskim odredbama, poglavito u sustavu međunarodnog privatnog prava, odnosno odštetnog prava u ovom slučaju. Ipak, usklađivanje je dugotrajan i spor proces, zbog toga u hrvatskom slučaju važnu ulogu igra i sudska praksa.¹⁸¹

U suštini, ako gledamo u širem kontekstu, europsko i hrvatsko međunarodno privatno pravo čine specifično europsko socijalno nasljeđe. Hrvatska zajedno s ostalim članicama Unije, mora pratiti harmonizacijske procese i sukladno tome mijenjati vlastito zakonodavstvo. Harmonizacija nije samo želja, već i obveza ugovorena Sporazumom o stabilizaciji. Intenzivna zakonodavna aktivnost na području obveznog prava i drugih pravnih grana koje je hrvatska morala harmonizirati, rezultirala je određenim stupnjem usklađenosti domaćeg zakonodavstva s pravnom stečevinom Unije. Hrvatska je i od osamostaljenja donijela veliki broj novih propisa iz domene odštetnog i drugih prava, i prilikom donošenja svakog od tih propisa, vodila se pravnom stečevinom Unije. Time je stvoren kvalitetan pravni okvir za gospodarsko poslovanje koji polazi od europskog *acquisa*.¹⁸²

Hrvatska je prošla mukotrpan proces u pristupanju Uniji, od pregovora, do zatvaranja poglavlja i usklađivanja prava s europskim, no ipak je uspjela postati članicom Unije. Harmonizacijski procesi nisu bili laki za ni jednu državu članicu, ali su izrazito bitni kako bi svaka država članica podjednako radila u svom nacionalnom zakonodavstvu. Europska unija nadnacionalna je tvorevina, koja služi boljem funkcioniranju europskih država. Ona doprinosi razvoju mnogih područja, od prava, preko trgovanja, do putovanja i slično. Omogućuje lakšu razmjenu dobara između država članica, te prije svega omogućuje lakše putovanje, lakše zapošljavanje na području Unije, te omogućuje da svaki državljanin Unije

¹⁸⁰ Ibid.

¹⁸¹ Bouček (2008), op. cit., str.503.

¹⁸² Jelinić, Akšamović, op. cit.

jednako ostvaruje jednaka prava. Ni jedna država Unije nema prednost u odnosu na drugu, već sve nastoje jednako doprinositi Uniji. Iako zbog različitih veličina država članica, to nekad nije moguće, svejedno se nastoji postići da se ne uviđaju prevelike razlike među državama članicama. Stoga su važni procesi harmonizacije, unifikacije i razni drugi, a važno je da Unija donosi direktive i smjernice kojima se onda nadalje vode države članice.

5. ZAKLJUČAK

Kroz rad smo se bavili temom europeizacije i harmonizacije odštetnog prava u Hrvatskoj prilikom pristupanja i nakon pristupanja Europskoj uniji. Počevši od građanskog prava kao pojma, kroz rad je objašnjeno da je građansko pravo disciplina koja potiče iz starog rimskog doba, te i danas spada u europsku pravnu tradiciju. I Hrvatska u svom pravnom sustavu koristi građansko pravo, te ga prilagođava suvremenim uvjetima u kojima živi. Građansko je pravo, dakle, skup pravnih pravila kojima se uređuju određeni društveni odnosi. Naučili smo da postoje razna načela građanskog prava, a dva su modela izgradnje građanskog sustava (institucijski i pandektni model). Pandektni model je dakle model koji Hrvatska primjenjuje u svom građanskom pravu, pošto se institucijski smatra zastarjelim sustavom. Građansko pravo nalazi se u suodnosima s drugim granama prava, pritom je za našu temu važan odnos s međunarodnim privatnim pravom. Građanskopravni odnosi, subjekti i objekti su dio građanskog prava, te kao osnovna sastavnica pomažu u definiciji ove grane. Razni su izvori građanskog prava te se iz izvora prava iznjedruju razne pravne činjenice koje utječu na građansko-pravne odnose. Stoga, bilo je važno definirati građansko pravo kako bismo razumijeli pojam odštetnog prava kao dijela centralne teme.

Odštetno pravo dio je građanskog prava te ono također ima korijene još u davnoj prošlosti. U Hrvatskoj se razvijalo od jednostavnih sustava osvete i kazne, preko austrijskih pravnih pravila (OGZ-a), pa sve do zakona koje je donijela SFRJ, a osuvremenila ih je samostalna Hrvatska nastala devedesetih godina. Dijelovi odštetnog prava su obveze odštetnog prava, a kako bi šteta postojala, odnosno kako bi se okarakterizirala kao šteta, moraju postojati neke pretpostavke. Osobe u odnosima štete su štetnik i oštećenik, dok je važan dio prava i štetna radnja koja je neki čin ili propust koji dovodi do štete na strani oštećenika, koju mu je štetnik dužan nadoknaditi. Kako bi postojala odgovornost za štetu, važan je faktor uzročnost i nanošenje štete. Šteta se dakako može popraviti, pa stoga poznajemo institute naturalne restitucije, naknadu štete i satisfakciju. Zakonski okvir u Hrvatskoj koji se posebno bavi ovom temom jest Zakon o obveznim odnosima koji pobliže specifično objašnjava štetu, štetne radnje i ostale dijelove koji moraju postojati u odnosu štete. Važno je znati i da postoje razne vrste odgovornosti za štetu, pa smo kroz rad definirali izvanugovornu, ugovornu i predugovornu odgovornost, kao i subjektivnu i objektivnu odgovornost za štetu. Važne su i vlastita odgovornost i odgovornost za drugoga. Kako bismo pobliže razumijeli europske odredbe vezane za štetu, bavili smo se odredbama europskog privatnog prava.

Tako smo definirali koliko je članica Europske unije, te smo konstatirali kako je Hrvatska članica koja je zadnja ušla u Uniju, 2013. godine. Europsko pravo razvilo je unutar sebe međunarodno privatno pravo koje je prošlo razne pojave. Između ostalih, preživjelo je proces europeizacije, komunitarizacije, unifikacije, pa i harmonizacije. Europska unija svoju pravnu stečevinu naziva *acquis*, te svaka država članica mora uskladiti svoje nacionalne sustave sa sustavima prava europske unije. Stoga je i Hrvatska, kao punopravna članica Unije, prošla ovaj proces. Pritom je važno znati da je harmonizacija proces usklađivanja prava. Za ovaj proces važna su tzv. Landova načela, a možemo spomenuti i DCFR kao važan akt koji pripomaže u ovom procesu. Hrvatska je prošla dug put pregovora u pristupanju Uniji, te je kroz pregovaračka poglavlja dobivala zaduženja koja je morala ispuniti. Tako je dobila i zaduženje usklađivanja nacionalnog pravnog zakonodavstva. Pritom je razne propise promijenila i uskladila s europskim sustavima, te je preuzela europsku pravnu stečevinu. Tako je Hrvatska morala usvojiti razne izvore europskog prava, sekundarnog i primarnog. Proces koji je Hrvatska prolazila bio je dugotrajan i iscrpan, ali Hrvatska je uspjela u usklađivanju propisa. Pritom Unija svakodnevno mijenja svoje propise te nalaže daljnja usklađivanja nacionalnih s europskim. Unija je kompleksna nadnacionalna institucija, pa se Hrvatska mora prilagoditi nadolazećim promjenama koje Unija donosi.

POPIS LITERATURE

1. Bouček, V. (2009). *Europsko međunarodno privatno pravo u eurointegracijskom procesu i harmonizacija hrvatskog međunarodnog privatnog prava*. Zagreb: Sveučilišna tiskara d.o.o.
2. Bouček, V. (2011). *Međunarodni ugovori – izvori međunarodnog privatnog prava na području Europske unije*. Zbornik PFZ, 61(6), str. 1795-1836.
3. Bouček, V. (2008). *Uredba Rim II – komunitarizacija europskog međunarodnog deliktneog prava – drugi dio: opće poveznice deliktneog statuta Uredbe Rim III i harmonizacija hrvatskog mpp-a*. Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, 45(3), str. 487-504.
4. Bukovac Puvača, M. (2017). *Ekonomski gubici kao šteta u hrvatskom odštetnom pravu nakon prenošenja Direktive 2014/101/EU*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 38(1), str. 397-418.
5. Direktiva 2014/10/EU Europskog vijeća i parlamenta o određenim pravilima kojima se uređuju postupci za naknadu štete prema nacionalnom pravu za kršenje odredaba prava tržišnog natjecanja država članica i Europske unije.
6. Gorenc, V. (2015). *Ugovorno trgovačko pravo*. Zaprešić: Veleučilište s pravom javnosti Baltazar.
7. Horvatić, Ž. (2012). *Pravni sustav Europske unije i pravni temelj njegovog utjecaja na pravne sustave država članica Europske unije*. Izlaganje na znanstvenom skupu APZH.
8. Jelinić, S., Akšamović, D. (2009). *Ugovorno pravo Europske unije na prekretnici*. Pregledni znanstveni rad, 44(4), UKD 347.
9. Klarić, P., Vedriš, M. (2014). *Građansko pravo – opći dio, stvarni dio, obvezno i nasljedno pravo*. Zagreb: Narodne novine.
10. Lando, O., Beale, H. (2000). *Principles of European Contract Law, Parts I and II*. Kluwer Law Int.
11. Mišćenić, E. (2012). *Europsko ugovorno pravo na putu od soft prema hard law – osvrt na opcionalno Zajedničko europsko pravo prodaje (CESL)*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 33(2), str. 695-745.
12. Petrić, S. (1991). *Uvod u Načela europskog ugovornog prava*. Rijeka: Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 29(1).
13. Petrić, S. (2009). *Nacrt zajedničkog referentnog okvira za europsko privatno pravo*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 30(1), sr. 473-513.

14. Petrić, S., Bukovac Puvača, M. (2009). *Bitna obilježja i ustavnopravna osnova opcijskog instrumenta europskog ugovornog prava*. Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, 46(3), str. 513-541.
15. Petrašević, T. (2011). Implementacija prethodnog postupka u novim državama članicama i iskustva za buduće države članice poput Hrvatske. U: Župan, M., ur. *Pravni aspekti prekogranične suradnje i EU integracija: Mađarska – Hrvatska*. Pravni fakultet Sveučilišta u Pečuhu i Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, str. 519-542.
16. Proso, M., Štambuk, M. (2008). *Principi europskog ugovornog prava s osvrstom na ugovornu odgovornost za neimovinsku štetu prema novom ZOO-u*. Split: Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, 45(4).
17. Radolović, A. (2013). *Načelo zabrane prouzročenja štete kao (moguće) jamstvo stvarne (realne) naknade štete*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 34(1), str. 307-332.
18. Rodin, S., Čapeta, T. (2008). *Učinci direktiva Europske unije u nacionalnom pravu – s izabranim presudama Europskog suda u punom tekstu i komentarom*. Zagreb: Ministarstvo pravosuđa.
19. Staničić, M. (2000). Globalno gospodarstvo i globalizacija. *Ekonomski pregled*, 51(9-10), str. 918-927.
20. Uredba Rim I (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća. Službeni list Europske unije.
21. Uredba Rim II (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća. Službeni list Europske unije.
22. Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15
23. Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima, NN 53/91, 88/01
24. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=24442> posjećeno dana 08.09.2017.
25. <http://www.mvep.hr/hr/hrvatska-i-europska-unija/pregovori/kako-smo-pregovarali/> posjećeno dana 10.09.2017.
26. https://europa.eu/european-union/eu-law/legal-acts_hr posjećeno dana 26.09.2017.
27. <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/120112-sazeti.pdf> posjećeno dana 26.09.2017.
28. <http://milelastic.com/?p=3221> posjećeno dana 27.09.2017.
29. https://europa.eu/european-union/law/treaties_hr posjećeno dana 27.09.2017.

30. <https://uprava.gov.hr/osnove-sustava-europske-unije-12377/12377> posjećeno dana 27.09.2017.
31. https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/court-justice_hr#sto_radi_sud_eu-a? Posjećeno dana 27.09.2017.

POPIS SLIKA

Slika 1. Izvori građanskog prava	108
Slika 2. Vrste odgovornosti za štetu	116
Slika 3. Izvori međunarodnog privatnog prava	126
Slika 4. Shematski prikaz Unije prema Maastrichtskom ugovoru	131

